

Historische Kring Maarssen

29e Jaargang no. 4, november 2002

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE”
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

RADIO - T.V.

ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Koetsveld Assurantiën

* PENSIOENEN

* HYPOTHEKEN

* BELEGGEN

* FINANCIERINGEN

* LEASEN

Raadhuisstraat 15
3603 AV Maarssen

Telefoon: 0346-561 680/567 757
Telefax: 0346-560 869

Onderdeel van Nico Koetsveld Beheer BV

ReoLine

LINGERIE BEENMODE BADMODE
LANGEGRACHT 55 TEL. (0346) 575343 3601 AK MAARSSSEN

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Bestuur: B. Visschedijk, voorzitter, Mevr. M. Tijhuis, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-575222, Mevr. A. Wolters-Dekkers, penningmeester, giro 2907376, J.H.W. van Bommel, R. Betten, H. Blaauw, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. H. Pouderoyen, W. Klever en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84) en drs. W. Smits (10-02-94).

Erelid: N. van Tricht (10-02-94), Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman (09-02-95), Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002).

Redactie: B. de Ruiter, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman.

Redactie-adres: Mozartlaan 5, 3603 BD Maarssen, tel.: 0346-565471.

Lidmaatschap: De leden bepalen zelf op de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering de contributie voor het lopende jaar. Deze bedraagt thans € 11,00 voor leden, € 8,50 voor het tweede en elk volgende lid op hetzelfde adres. Een tweede lidmaatschap, maar dan zonder periodiek is ook mogelijk en kost slechts € 5,-. Leden in het buitenland betalen € 14,50 i.v.m. de verzendkosten.

Voor meer informatie en eventueel aanmelden als lid van de Kring kunt u schrijven naar de Historische Kring Maarssen, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, of contact opnemen met de ledenadministratie, Mevr. A. Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346-579940.

Werkgroep archeologie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346-562425.

Werkgroep archief/bibliotheek: H. Pouderoyen, Fazantenkamp 576, 3607 DG Maarssen, tel.: 0346-569133.

Verkoop losse nummers: R. Betten, Troelstrastraat 26, 3601 WE Maarssen, tel.: 06-2041.6528.

ISSN: 1384-0967

29e Jaargang no. 4, november 2002

Verschijnt 4 x per jaar

Kringnieuws

Dinsdag 14 en donderdag 16 januari 2003 zet Cees Bloemendaal zijn lezingenreeks voort! Hij houdt op beide avonden dezelfde lezing over de Herengracht en omgeving. U kunt zelf kiezen welke avond u komt. Er is altijd veel belangstelling voor de lezingen van de heer Bloemendaal. Daarom bestaat de kans dat de zaal vol is en er mensen geen plaats meer kunnen vinden. Wij vragen daarvoor uw begrip.

Donderdag 27 februari 2003 houden we onze jaarlijkse **Algemene Ledenvergadering**. Voor de pauze vindt het huishoudelijk gedeelte plaats en na de pauze houdt **Arie Manten** een lezing. Hij is oud-voorzitter van de Historische Kring Breukelen en onder meer schrijver van het pas verschenen boek over Breukelen tussen 800 en 1200. Dit onderwerp is te breed voor het uur dat de lezing zal gaan duren. Daarom hebben we in overleg met de heer Manten als onderwerp gekozen voor de kerstening van de Vechtstreek, van Friesheidens geloof tot christendom.

Schenken

- Van mevrouw Hanny Zwijns, voormalig bestuurslid van de kring, ontvingen wij een complete serie periodieken voor het archief.
- Van de heer Westerik, Paulus Potterstraat 5, ontving de kring een broodverpakking van bakkerszaak Van Hof, welke tot 1959 gevestigd was op de hoek van de Kaatsbaan/Herengracht.

- Mevrouw F. de Bruin verraste ons met drie oude ansichtkaarten van Maarssen.

Het bestuur wil de gevers hartelijk bedanken voor hun bijdrage.

De Kring is altijd geïnteresseerd in foto's en andere voorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van Maarssen. Dus mocht u iets tegenkomen, aarzel dan niet en informeer bij één van de bestuursleden of het door de Kring gebruikt kan worden voor een artikel of ter aanvulling van het archief of de bibliotheek.

Federatie Stichts Cultureel Erfgoed

Per 19 november is de Stichting verhuist naar Herenstraat 28, 3512 KD Utrecht, tel. 030 2343880, fax 030 2328634, www.erfgoed-utrecht.nl, fsce@erfgoed-utrecht.nl.

Website HKM

U kunt ons vinden onder www.historischekringmaarssen.nl.

Ria Tijhuis, secretaris

De Historische Kring Maarssen bestaat dertig jaar

Op 11 september 1972 kwamen tien Maarssenaren bij elkaar om de Historische Kring Maarssen op te richten. De aanleiding hiervoor was een tentoonstelling in augustus en september 1971, georganiseerd als protest tegen de plannen voor Zandweg-Oostwaard. Een van de vragen die toen naar voren kwamen was of er ook een vereniging was in Maarssen die zich met de historie van het dorp bezighield. Die was er toen niet, maar die zou er spoedig komen. Van de tien voorlopers van 1972 zijn er op dit moment nog drie in leven, mevrouw Hannie Zwijns-Brink en de heren Dick van den Berg en Nico van Tricht. Zij hebben ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan van de Kring een attentie ontvangen.

Een jaar na de oprichting had onze vereniging ruim honderd leden. Nu zijn dat er meer dan negenhonderdvijftig. De oprichters hebben zich dus ingezet voor een levensvatbare nakomeling.

U begrijpt intussen dat we gaan nadenken over de vraag wat we gaan doen voor het duizendste lid!

Veel aandacht zullen we niet meer besteden aan dit jubileum. We gaan gewoon door met een vereniging waaraan zoveel mensen plezier blijken te beleven.

Namens het bestuur van de Historische Kring Maarssen,

Benno Visschedijk, voorzitter

Kring Kroniek

Van de redactie

Het periodiek is dikker dan ooit, ter ere van ons 30-jarig jubileum.

Wij zijn bijzonder blij dat we een bijdrage hebben van Nolda Hogenhout. Niet alleen horen we dan weer eens wat over Tienhoven, maar ook betekent dat, dat het veel beter gaat met Nolda's gezondheid. Hoe haar artikel tot stand kwam kunt u in het verhaal lezen.

Naar aanleiding van het onderzoek hield zij op 13 oktober, met groot succes, een kleine historische uiteenzetting bij de heropening van Het Olde Regthuys te Tienhoven. Niet alleen Cynthia en haar man Huub Dreves genoten van het verhaal, maar ook de andere aanwezigen werden weer eens attent gemaakt op het werk van onze Kring. Arie de Zwart heeft zichzelf overtroffen in deze aflevering over de patriotten. Als u de draad van het verhaal kwijt bent, moet u nog maar even terugblikken in de vorige aflevering in ons blad van augustus.

Auke Hoekstra laat ons opnieuw, op zijn geheel eigen wijze, kennismaken met een geneesheer uit de vorige eeuw en we hebben een bijzonder sfeervol artikel van zijn hand over notaris Docter, die zijn jeugd doorbracht in Maarssen. In dit artikel wordt veel kennis van de geschiedenis van Maarssen verondersteld. Ik vond het echter jammer het ritme van het verhaal te ondermijnen door voetnoten toe te voegen. Voor degenen die het niet allemaal kunnen volgen, omdat zij nog niet zo lang lid zijn van de HKM, of geen geboren en getogen Maarssenaars, is het misschien een idee zich eens te verdiepen in onze oude periodieken, hiervoor bent u welkom in onze bibliotheek in Silversteijn.

Cees Bloemendaal zorgt natuurlijk voor een vervolg op de wandeling langs de Langegracht en ik kan u verklappen dat hij weer heel druk bezig is met het voorbereiden van zijn lezing in januari, waarbij hij, zoals gewoonlijk, voor verrassingen zal zorgen.

Van meester Dijk hebben we het laatste deel van de school in Oud Zuilen en Hans Sagel zorgde voor een mooi plaatje en praatje uit de Oude doos. Nieuw is de rubriek van het Museum Maarssen.

Marja Hatzmann

Open Monumentendag in Maarssen. Foto Ria Tjhuis.

Open Monumentendag, 14 september 2002

De Open Monumentendag was voor de HKM in alle opzichten een geweldige dag. Het weer zat mee, de locatie in café ome Klaas was perfect, een record aan nieuwe leden, eenentwintig maar liefst, onder wie de dertienjarige Cees Broers.

Onze stand werd bewonderd. Er waren oude foto's van de omgeving van Goudestein, de Van Lingebrug en een ondergelopen Herengracht uit 1928. Veel interesse wekte de plavuiz die werd gevonden

aan de Zandweg waar vroeger een ticheloven stond (1630-1757).

We waren ook heel trots dat we, ter ere van deze dag, in het kader van onze actie, de gemeente, in de persoon van burgemeester Mik, een informatiebord konden aanbieden, met historische informatie over de buitenplaats Goudestein.

Lezing Theo Schouten, 8 oktober 2002

Theo liet ons genieten van een groot aantal dia's van Tienhoven en omgeving. De ene projector vertoonde een dia zoals het was en de andere liet ons zien hoe het nu is geworden. Vaak hoorden we Theo verzuchten hoe mooi en hoe heerlijk rustig het vroeger was. Vele, soms vervallen, boerderijen hebben in de loop der jaren plaats gemaakt voor moderner behuizingen. In de jaren zestig en zeventig is veel afgebroken, dat we met de inzichten van nu, gerestaureerd zouden hebben. Gedane zaken nemen echter geen keer en voor een argeloze bezoeker is Tienhoven nog steeds een schilderachtig dorp.

Opvallend detail was ook dat vele watergangen aanmerkelijk smaller zijn geworden, de vervening gaat altijd maar door.

Unieke archeologische vondst

Zoals u misschien al in de krant heeft gelezen is onder de vloer van een woning aan de Diependaalse-dijk in Maarssen een nog volledig intact zijnde mikweh (joods ritueel bad) uitgegraven. Een heel bijzondere vondst, waarschijnlijk een overblijfsel van de Hoogduitse Synagoge, die van 1759 tot en met 1927 in Maarssen was gevestigd. Binnenkort zult u hierover nog meer lezen in ons periodiek.

Van de redactie

- 1 Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.
- 2 De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.
- 3 U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 25 december 2002.

Betalen contributie 2002

Wij maken u erop attent dat er nog altijd mensen zijn die hun contributie voor 2002 zelfs na twee herinneringen niet hebben betaald. Dit zijn voor ons extra kosten en werk. Daarom verzoeken wij u met klem dit bedrag z.s.m. aan ons over te maken. Om de contributie laag te houden zijn wij genoodzaakt volgend jaar kosten in rekening te brengen als wij herinneringen moeten sturen. Voor de eerste herinnering bedragen de kosten 1 euro en voor een tweede herinnering twee euro vijftig.

Opzeggen van lidmaatschap

Wij hopen natuurlijk dat u nog jaren lid wilt blijven van onze vereniging om zo ons werk te steunen en via het periodiek en de lezingen op de hoogte te blijven van de oude en nieuwe historie van ons dorp en omgeving.

Het valt ons echter ieder jaar weer op hoeveel leden hun lidmaatschap pas opzeggen als zij de acceptgiro voor de betaling in de bus hebben. Dan hebben zij reeds een en soms al twee periodieken van de nieuwe jaargang ontvangen plus de dure acceptgirokaart en soms ook al een herinnering. Dit kost ons onnodig geld en werk. Om dit te voorkomen willen wij u dringend verzoeken om als u overweegt uw lidmaatschap op te zeggen **dat voor 1 januari 2003** te doen, zoals dat in ons huishoudelijk reglement is bepaald.

Het huishoudelijk reglement is op aanvraag verkrijgbaar bij de penningmeester.

Aukje Wolters, penningmeester/ledenadministratie

De herberg en de gerechtskamer

Beter bekend als Café Het Olde Regthuys te Tienhoven

De aanleiding tot dit verhaal is dat ik van Cynthia de Pijper een kistje met oude papieren kreeg met het verzoek eens te kijken of er nog waardevolle gegevens uit konden worden gehaald. Dit oude kistje bleek alleen een aantal oude kwitanties en foto's te bevatten uit de periode dat haar overgrootvader en later haar overgrootmoeder, als weduwe, eigenaar waren van het café. Hierdoor werd toch mijn nieuwsgierigheid gewekt en tijdens mijn wekelijks archiefonderzoek bij de gemeente Maarssen besteedde ik vele uren om een goed beeld te krijgen van het reilen en zeilen van het café door de eeuwen heen.

In de uitzettingen en omslagen van de buur- en dorpslasten over de periode 1656 – 1809 vond ik in 1750 de herberg voor de eerste keer vermeld.

In zijn inleiding bij de inventaris van de archieven van het gerecht en de gemeente van Tienhoven schrijft R.H.C. van Maanen, oud archivaris van Maarssen al dat: 'Het bestuur van het gerecht bestond uit de schout, vijf schepenen, bijgestaan door een bode. Als rechthuis deed de herberg van Anthony van Nieuwerkerke – midden in het dorp staande – dienst'.

Ook G.A.B. Fijnvandraat schrijft in zijn boekje 'Een en ander uit Tienhovens verleden', pagina 7: 'Schout en schepenen hielden hun vergaderingen in een huis omtrent het midden van het dorp'.

Daar bovenstaande citaten nooit kunnen slaan op de plaats waar het huidige café Het Olde Regthuys zich bevindt besloot ik tot een nader onderzoek.

Inleiding

Wanneer Tienhoven precies is ontstaan is niet exact te achterhalen. Het huidige Tienhoven is niet de oorspronkelijke nederzetting. We weten wel dat in 1243 Herman, heer van Maarsseveen, 10 hoeven grond – met alle daarbij behorende rechten en plichten verkocht aan het Kapittel van St. Pieter. In 1621 werd het gerecht doorverkocht aan Adriaan Ploos van Amstel. Het gerecht is dan tevens een ambachtsheerlijkheid en vanaf de 17e eeuw was de familie Van Collen van Gunterstein eigenaresse en ook ambachtsheer/vrouwe van het gerecht Tienhoven.

De gerechten hadden in de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden een tweeledige functie, zij waren zowel rechtscollege als bestuursorgaan. De schout, benoemd door de ambachtsheer, fungeerde als voorzitter van het gerecht, was belast met de rechtsvordering en vaak ook met het uitvoeren van het vonnis. Het vonnis werd gewezen door de schepenen. De schout was ook belastinggaarder.

Het bestuur van het gerecht bestond uit de schout, vijf schepenen, een secretaris en een bode.

Het gerecht van Tienhoven was een buurgerecht dat kleine zaken en geschillen kon behandelen. Voor grotere zaken moest men naar elders.

Een lijst met namen van eventuele gegadigden waaruit de schepenen werden benoemd, werd voorgelegd aan de ambachtsheer. Tijdens de Bataafse/Franse tijd werd het bestuur democratischer. Het land werd in districten verdeeld. Grondvergaderingen gingen een belangrijke rol spelen, daarin werden vertegenwoordigers voor de Nationale Vergadering gekozen. Zo'n grondvergadering was rond 1800 een kiescollege samengesteld uit stemgerechtigde ingezetenen. De oudste aanwezige was voorzitter de jongste secretaris. Ieder district mocht één vertegenwoordiger hebben in het Uitvoerend Lichaam, de Algemene Vergadering, die jaarlijks werd gehouden.

De grondvergadering van Tienhoven behoorde tot het 39e district.

Vanaf 1801 had elke gemeente een bestuur, Raad der Gemeente, deze was verantwoording verschuldigd aan het Uitvoerend Bewind en het Departementaal Bestuur. Bij niet goed functioneren van leden van de gemeenteraad was het UB

Afb. 1. Het Olde Regthuys op 13 oktober 2002.

Foto: P.I. Hatzmann

bevoegd tot ontzetting en het DB tot schorsing. Na inlijving van het Koninkrijk Holland bij het Franse Keizerrijk in 1810 werd met ingang van 1 maart 1811 de Franse wetgeving van kracht. De gerechten werden van hun functie van rechtscollège, in de vorm van een schepensbank, ontheven.

In 1848 werden de heerlijkheidsrechten afgeschaft en daarmee verviel het recht van de ambachtsheer op voordragen van personen voor bepaalde functies.

In 1812 vormden de gemeenten Breukeleveen, Maarsseveen en Tienhoven gezamenlijk de gemeente Tienhoven. In 1817 werd Tienhoven weer zelfstandig. In de loop van de 19e eeuw werden er verschillende voorstellen gedaan om Tienhoven op te heffen en samen te voegen met andere gemeenten. Pas in 1957 werd Tienhoven, als zelfstandige gemeente, opgeheven en bij de gemeente Maarssen gevoegd.

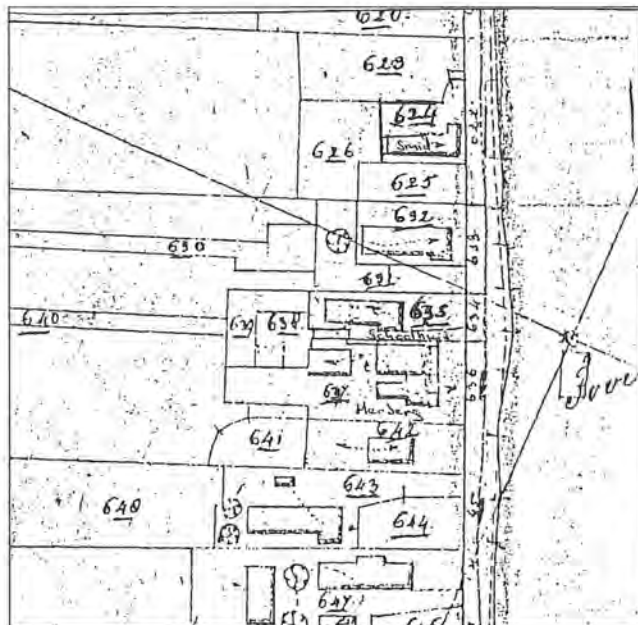
Tot in de negentiende eeuw was de voornaamste bron van werkverschaffing en inkomsten in Tienhoven gebaseerd op de vervening. Veeteeld

kwam op de tweede plaats. Dit kwam mede door de drooglegging van de Bethunepolder. In de twintigste eeuw gingen veel Tienhovenaren werken op de fabrieken in Maarssen en Zuilen. Zelf heeft Tienhoven nauwelijks industrie gekend. Misschien dat daardoor de inlijving in 1957 bij Maarssen logischer leek, hoewel er van oudsher sterke banden waren met Breukelen.

De plaats van de herberg.

In de uitzettingen en omslagen van de buur- en dorpslasten over de periode 1656 – 1809 vond ik in 1750 voor de eerste keer vermeld: 'Voor het gebruik van den Gerechtskamer vuur en ligt voor den jare 1750 wort uytgeset f 25.—'. Deze vermelding komt ieder jaar terug tot 1809, want vanaf 1811 werd de rechtspraak anders geregeld.

In de uitzettingen en omslagen van het consumptiegeld van de periode 1762 – 1805 vond ik niet alleen de lasten, maar ook de beroepen en de gezinssamenstellingen vermeld van de dorpsbewoners. Aan de westzijde van het dorp vond ik van ongeveer het midden naar het noor-

Afb. 2. Fragment uit de kadastrale kaart van Tienhoven van 1832.

laatste zal vanwege het vuur en het zware aanbeeld wel niet verhuisd zijn. Zie afbeelding 2.

In 1762 was Jacob Rutten de bakker. Hij betaalde een consumptiegeld van f 87.10.—, waarvan f 60.—, voor de bakkerij. Dan volgen Geertje en Willemeijntje van Veen, daggeldsters en winkelier die f 11.15.—, betaalden. De volgende op de lijst, **Dirk Lokhorst**, herbergier en winkelier betaalde voor de tapperij logies f 10.—, totaal f 41.50.—

De lijst³ vervolgt met:

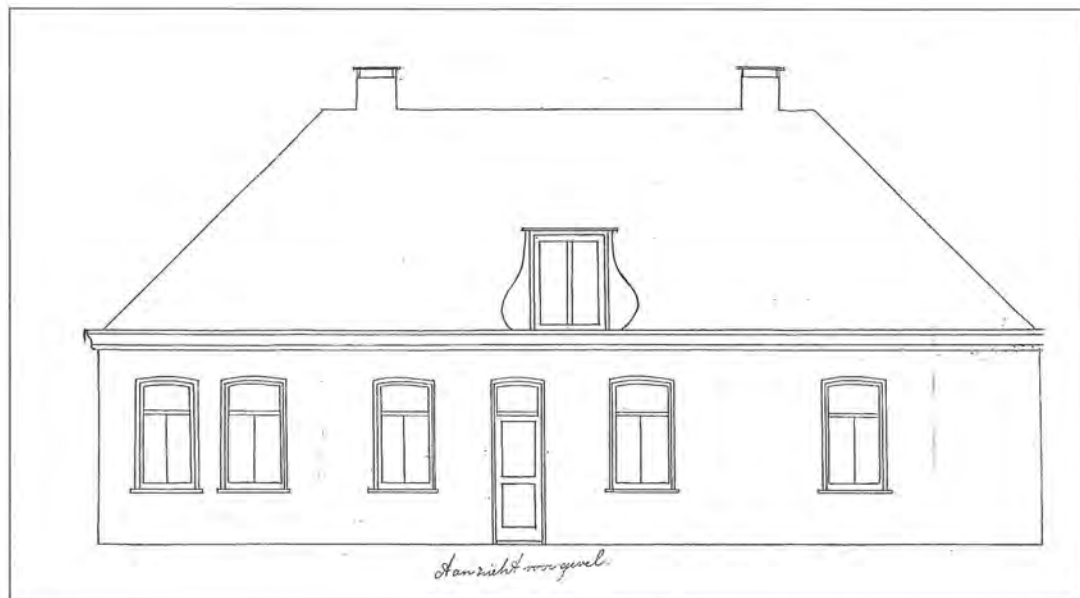
Jan lichtenberg, turfboer, totaal f 37.15.—
De weduwe van Jan Brey, koehoudster f 41.—.—
Kors Jansz. Brey, schoenmaker f 21.17.08

den steeds dezelfde vaste punten, zoals de bakkerij, niet verplaatsbaar vanwege de oven, de herberg, nr.637, de school met het schoolhuis, nr.635, waar van 1742 tot 1885 een meester Boezel² woonde, en de smidse, nr.624. Ook die

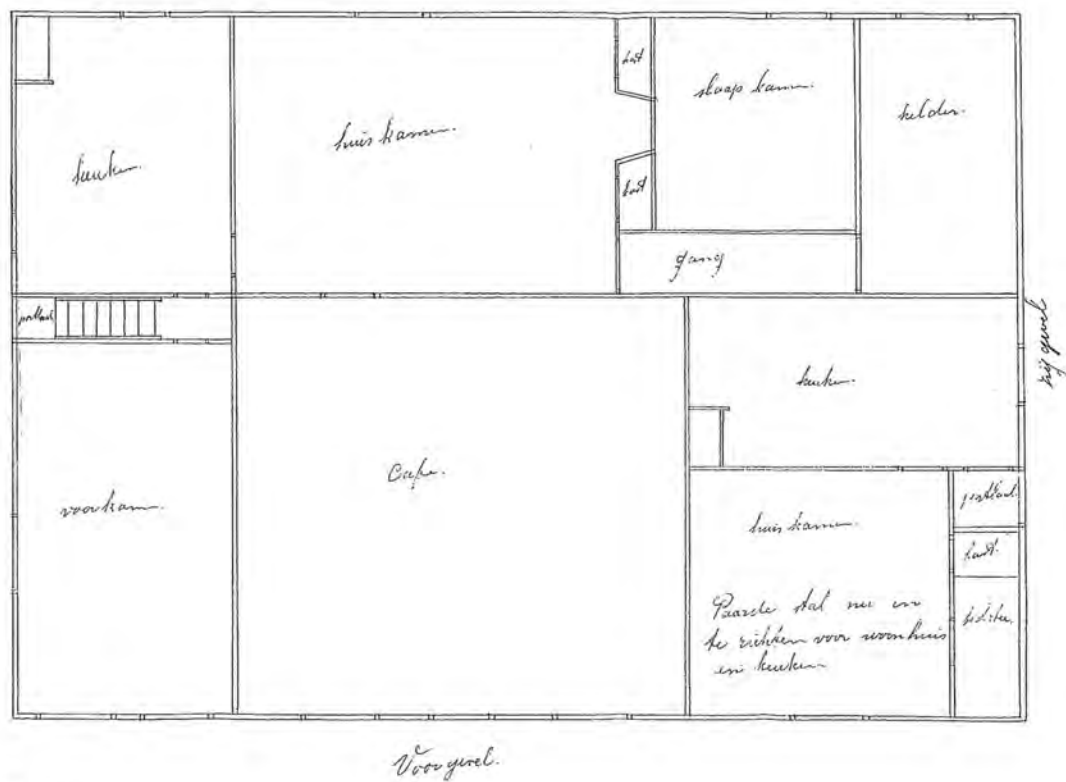
Jacob Jansz. van der Wel, rietdekker f 14.10.—
Jacob Seytveld, daggelder f 6.—.—
De weduwe Rosenberg, daggeldster f 7.—.—
Weyntje Verkerk f 10.50.—

<i>Dirk Lokhorst, Herbergier</i> <i>en winkelier</i>	
Huysgezin groot 3 Personen boven, 4 Kinderen beneden de tien jaren,	
<i>De Tapperij met</i>	Gemaal f 3.5.— } 16.5.—
	Zegel
	Logiesgeld 10.—
	Geflagt 5.—
	Boter 1.10.—
	Zout 1.—
	Zeep 1.—
	Turf 4.—
Koffy en Thee 2.10.—	
43.5.—	

Afb. 3. Fragment uit de lijst van uitzettingen en omslagen van het consumptiegeld.

Afb. 5.

Afb. 6.

Klaas van Leeden, kleermaker	f 7.—.—
Pieter Hoen, daggelder	f 7.—.—
Willem Boesel, voorzanger	f 41.—.—
Aart Jansz. Slagt, daggelder	f 16.15.—
Joost Jansz. Vlwg, daggelder	f 4.—.—
Anthony Moonen, schoenmaker	f 14.50.—
De weduwe Jan Smit, smitswinkel houdende	f 19.10.—
Hendrik Jansz. Smit, smitswinkel houdende	f 15.—.—

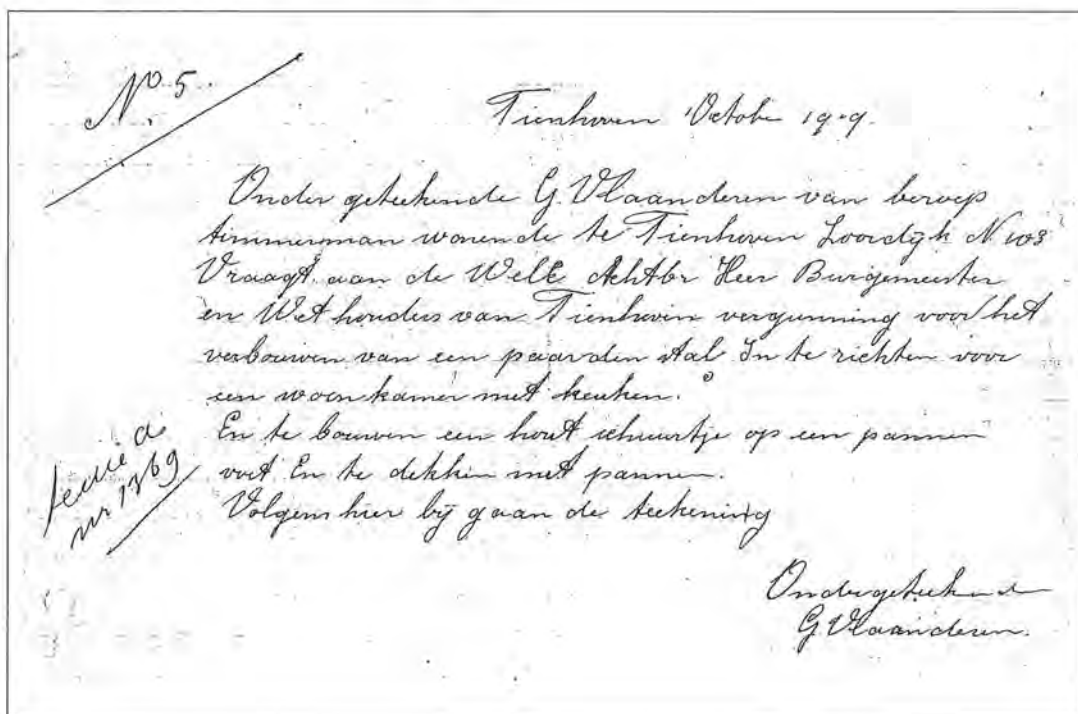
Uit onderzoek van de kadastrale leggers blijkt dat de bakkerij zich indertijd bevond tussen de Laan van Niftarlake 83 en 87. Ook de herberg van Lokhorst bevond zich op dat rijtje. Het gebouw van de bakkerij werd in 1917 afgebroken. De school werd in 1912 omgebouwd tot gemeentehuis⁴. De smitse bleef tot 1930 gevestigd op het zelfde adres, nu Laan van Niftarlake 121. In 1767 was Dirk Lokhorst nog herbergier. Zijn gezin bestond uit drie personen boven de 10 jaar en vier kinderen beneden de 10 jaar. Hij betaalde nog steeds voor de tapperij en wel f 5.—.— en in totaal f 21.—.—. Vergeleken met het bedrag dat hij in 1762 betaalde, betekent dit een fikse teruggang. In 1769 vinden we Teunis Groten-

dorst vermeld als herbergier. Zou Lokhorst het spul aan hem verkocht hebben? Dirk Lokhorst bleef wel op het terrein van de herberg wonen. Later vinden we hem terug als daggelder. Hij betaalt dan maar f 2.15.—. consumptiegeld. In 1770 droeg Dirk Lokhorst, ondanks zijn gezin van twee personen boven de 10 jaar en twee personen onder de 10 jaar niets af. Dat is geen goed teken. In 1775 werd hij weer aangeslagen als daggelder voor de somma van f 2,18.- in totaal en in 1779 wordt hij niet meer vermeld. Waarschijnlijk is hij dan uit Tienhoven vertrokken.

In 1769 wordt Teunis Grotendorst op dezelfde plaats vermeld als herbergier. Zijn gezin bestaat uit twee personen boven de 10 jaar. Waarschijnlijk een jong echtpaar dat de herberg gaat voortzetten. Een vetpot is het nog niet want werd er in 1769 f 21.10.—. consumptiegeld betaald, waarvan f 5.—.—. voor de tapperij, in 1770 werd dat f 3.—.—. op een totaal van f 22.10.—.

Doch allengs gaat het beter. Er worden twee kinderen geboren. Grotendorst wordt een man van aanzien, want is hij van 1781 tot en met 1783

Afb. 4.

Afb. 8. G. Vlaanderen, 1889-1939.

Afb. 9. J. Vlaanderen-Slot, 1888-1969.

ren.

Nog steeds vergadert de gemeenteraad in de herberg. In juni 1883 richt Lammert Vlaanderen een verzoek aan Burgemeester en Wethouder(s) om verhoging van de huurprijs van het lokaal waarin de gemeenteraadsvergaderingen worden gehouden. Er wordt besloten de huur met ingang van 1 januari 1883 te verhogen tot f 20,- per jaar. In 1901 wordt de huur nogmaals verhoogd tot f 30,- 's jaars. In 1910 wordt de school omgebouwd tot gemeentehuis⁸ en houdt deze bron van inkomsten voor de herberg op. In het huidige café is nog steeds een kamer die de regentenkamer wordt genoemd.

Ariaantje Vlaanderen Otten overlijdt een jaar na haar man in 1920. In dat jaar trouwt hun zoon Gijsbert Vlaanderen (timmerman/caféhouder) met Jannetje Slot. Hij vraagt in oktober 1919 een bouwvergunning aan B en W van Tienhoven voor de verbouwing van een paardenstal tot woonkamer en keuken. Hij heeft dan al trouwplannen en wil aan de noordkant van het café gaan wonen.

Zie afb. 4 en 5 en 6. Hij krijgt de vergunning en er komen dan twee woningen rond het café. Na de dood van zijn ouders wordt Gijsbert herbergier genoemd. Maar hij is ook timmerman en aannemer. Gijsbert en Jannetje waren de eigenaren van het kistje waar dit verhaal mee begint. Bij de papieren zijn bouwtekeningen van boerderijen van Gijsbert's hand. Hij zal dus meer zijn geweest dan een gewoon timmerman. Hij is een ondernemend man. In december 1921 koopt hij voor het café een tafelbiljart voor f 135,-. Een grote uitgave, want het wordt in twee bedragen verrekend. f 70,- bij levering en f 65,- een half jaar later, Afb. 7.

Hij overlijdt in 1939. Zijn vrouw blijft achter met twee dochters. Ariaantje geboren in 1923 en Cornelia Margaretha in 1929. Na het overlijden van haar man wordt zij vermeld als caféhoudster. Als dochter Ariaantje in 1945 trouwt met Geurt de Pijper herhaalt de geschiedenis zich. Ook zij gaan bij moeder in het café wonen. Er zijn nu toch ook twee woningen beschikbaar. Ariaantje

zal haar moeder in het café bijgestaan hebben, maar moeder blijft tot 1966 de caféhoudster. In dat jaar verkoopt zij de zaak aan haar dochter en schoonzoon.

In 1967 vindt weer een verbouwing plaats. Het noordelijke woonhuis wordt in zijn geheel bij het café getrokken. Arieaantje beheert het café, haar man heeft elders een vaste baan. In de avonden zijn ze samen caféhouders. Het café stond in de wijde omtrek bekend als het café waar niet gevloekt en geen ruwe taal gebezigd mocht worden. Het is een gezellig dorpscafé waar verenigingen een vaste plek hebben. Als Arieaantje in 1993 overlijdt en haar man in 1994 ligt de zaak stil. Geen van hun beide kinderen wil de zaak voortzetten.

Na een sluiting van acht maanden opent kleindochter Arieaantje Cynthia het Olde Regthuys weer op 13 oktober 1994. Het is een waagstuk,

maar het gaat goed. Zo goed dat Cynthia in 2002 het woongedeelte kan laten slopen om een nieuwe zaal aan te laten bouwen. Op 13 oktober is het café, groter dan het ooit was weer heropend. Het Olde Regthuys is dus inderdaad het Regthuys dat van omtrent het midden van het dorp naar de huidige plek werd verplaatst.

Van 1802-2002 is de herberg in de familie van Jan Willemsz Slagt gebleven. Vaak waren het de dochters die de zaak voortzetten. Wel met behulp van hun mannen, maar zij hadden toch de dagelijkse leiding. Ook als weduwe weerden de vrouwen zich. De mannen hadden steeds naast het herbergierschap een beroep buiten de deur. Zo is het nu nog. Arieaantje Cynthia runt het café en haar partner heeft elders een baan.

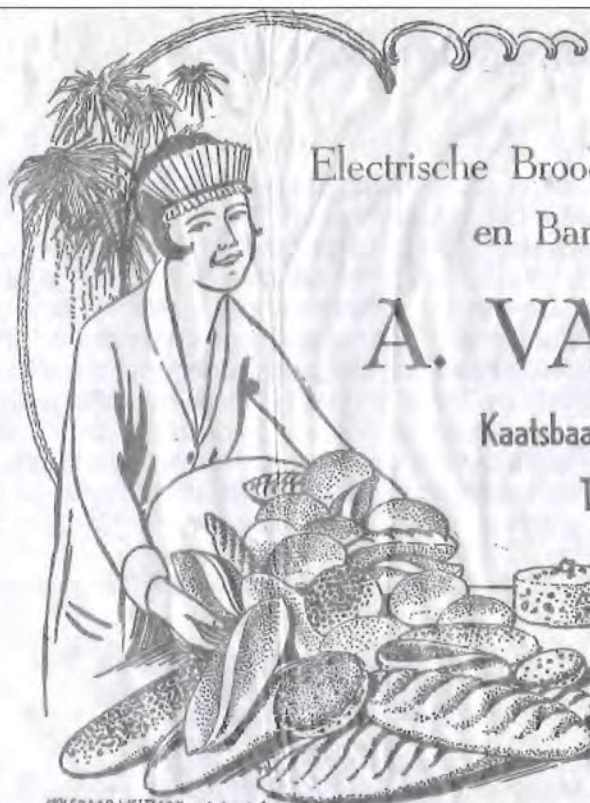
Nolda Hogenhout-Hofman

Noten:

- 1 De provincie legt consumptiegeld op aan de gemeente. Dat geld wordt hoofdelijk en naar draagkracht door de dorpsinwoners betaald. Schout en Schepenen zorgen voor een eerlijke verdeling en voor de inning, waarvoor ook weer kosten worden berekend. Een beetje te vergelijken met onze huidige omzetbelasting. Er werd namelijk geheven op bijvoorbeeld gemaal (graan), zout, logies, ed.
- 2 Zie hiervoor ook periodiek 4, 27e jrg., november 2000 en periodiek 1, 28e jrg., februari 2001. De schoolstrijd door de eeuwen heen in Tienhoven/Oud Maarsseveen, geschreven door Nolda Hogenhout-Hofman
- 3 De bedragen zijn als volgt samengesteld: Voor de eerste punt de guldens, hierna de stuivers en na de tweede punt de penningen.
- 4 Zie noot 2.
- 5 Geërfde, eigenaar of eigenares van een stuk grond.
- 6 De naam Arieaantje wordt ook geschreven als Ariaantje, Arieaantje en soms als Adriaantje.
- 7 Er zijn twee Jan Willemsz Slagt. Eén uit het eerste huwelijk van Willem Slagt en één uit het tweede huwelijk, vandaar ook halve broer.
- 8 Zie noot 2.

Bronnen:

1. Geboorte-huwelijk-overlijden registers van Tienhoven
2. Huwelijkregister Maarsseveen
3. Inventaris van de archieven van het Gerecht (1623) 1650-1811 (1883) en de gemeente Tienhoven 1814-1957 (1975):
inv. nrs. 11-16 uitzettingen en omslagen van de buur- of dorpslasten 1656-1809.
inv. nrs. 26-35 uitzettingen en omslagen van het consumptiegeld + inv. nr. 970
inv. nrs. 142, 143 notulen van de openbare vergaderingen van de gemeenteraad
4. Kaart en leggers van het kadaster 1832-1970
5. G.A.B. Fijnvandraat: Een en ander uit Tienhovens verleden.
6. W.J.A. van 't Ende: Voorgangers uit het verleden in 1624-1974 350 jaar Kerk in Tienhoven (U).

Electrische Brood-, Koek-, Beschuit-
en Banketbakkerij

A. VAN HOF

Kaatsbaan 27, hoek Heerengracht
Telefoon 489, MAARSSEN

HOLENAAR VESTRAAL - maatschappelijke veranderingen

BAKKERIJ

**CEES
POST**

Ambachtelijk Verser

Kaatsbaan 2 Tel. 61489 Maarssen

(Advertenties)

Geneesheren uit de vorige eeuw

deel 5

Hoe is het in 1934 met de Maarssense gezondheidszorg gesteld. Tot dat jaar zijn er drie dokterspraktijken. Dokter A.M. Hartog werkt vanaf 1911 aan de Emmaweg. Zijn schoonzoon A.A. 't Hoen heeft vanaf 1925 zijn werk aan de Zandweg en na het vertrek van dokter Venker in het voorjaar van 1934 zet dokter E.E. Vrijdag diens praktijk voort aan de Herengracht. De meeste patiënten heeft dokter 't Hoen, zijn warme uitstraling maakt hem geliefd. Dokter Vrijdag heeft een grote praktijk overgenomen en de 63-jarige dokter Hartog heeft een vergrijzend patiëntenbestand.

Is er ruimte voor een vierde huisarts? De bevolking van Maarssen groeit gestaag. Aan het Merwedekanaal worden industrieën gevestigd. In de crisisjaren trekken mensen naar Maarssen, naar de Friese buurt bijvoorbeeld. Verder is het dorp een toonbeeld van de wat gezapige vooroorlogse rust. De Vecht, *die zilveren stroom*, brengt wat scheepvaart langs de grachten en op zondag beieren de klokken. Er is een bidstond voor het gewas.....

De vierde dokter wordt J.J.S. Eyma. Over hem gaat deze vijfde aflevering uit de serie Geneesheren uit de vorige eeuw.

Johan Julius Sigismund Eyma wordt op 27-7-1907 in Maarssen geboren op het buiten Vredenhoef aan de Vecht, tegenover 'Vechtoever'. Zijn vader, rentenierend, want zeer welgesteld, is dan al een bekende figuur in het plaatselijk zwemgebeuren. Zijn moeder, een baronesse Sloet, heeft een zwakke gezondheid en de opgroeiende Johan, later John genoemd, heeft het niet makkelijk. Hij voelt zich door zijn oudere broer overvleugeld en zijn eigen gezondheid laat te wensen over. Mogelijk is een lichte tuberculose-infectie daar de oorzaak van.

Het gezin verhuist naar 'Huis ten Bosch' waar evenals op 'Vredenhoef' een ruime tuin met het nodige beestenspul aanwezig is, waardoor zich bij de kleine Johan een voorliefde voor de natuur kan ontwikkelen. Planten en vogels leert hij bij naam te noemen. Het fokken van bijzondere cavia-soorten wordt een hobby. Spelenderwijs doorloopt hij de openbare lagere school en gaat dan – hij is een zeer vlotte leerling – naar het stedelijk gymnasium in Utrecht.

Hij doet eindexamen in 1925 en gaat aansluitend studeren. Nee, geen biologie in Wageningen zoals zijn broer. Diens schaduw werpt hij af. Tot ontplooiing komt hij tijdens zijn studie medicijnen in Utrecht. Actief lid wordt hij van het Utrechtse studentencorps. Hij moet nu zuinig aan doen, want de financiële middelen zijn drastisch gekrompen. De Russische revolutie in 1917 heeft

Afb.1. Trouwfoto, oktober 1934, op het bordes van Huis Ten Bosch.

de hoogrentende spoorwegaandelen vrijwel waardeloos gemaakt en vader Eyma ziet zich genoodzaakt te gaan werken als gemeente-ontvan-

ger te Maarssen. Het gezin verhuist naar Zandweg 32 en 'Huis ten Bosch' wordt gemeentehuis (1924).

Dokter

John Eyma..... nu een gezonde, krachtige man, die binnen een paar jaar aan het begin staat van een loopbaan als dokter. Dat is zijn keuze, mede ingegeven door een duidelijk ontwikkeld sociaal gevoel. Zijn artsexamen legt hij af in 1933. Na wat omzwervingen wordt het dan toch Maarssen, waar hij zich – inmiddels getrouwd – gaat vestigen in de Gaslaan. Zijn huwelijk met Hester Johanna Jacoba ten Cate (1906-1988) is min of meer en voor Maarssense begrippen zeker, een society gebeuren. In de *Magneet*³ van begin oktober 1934 staat een foto van het bruidspaar, lachend op het bordes van Huis ten Bosch. Het onderschrift meldt het huwelijk van de zoon van een bekend Maarssens ingezetene met het nichtje van minister president jhr. De Geer⁴. Het feestelijke diner heeft plaats op Vredenhoeve, in die tijd een hotel-restaurant. In de Gaslaan is het nu wachten op 'de eerste patiënt'. Dat wordt mej. Kuiper uit de Kaatsbaan, die op 15 oktober aanbelt. Het dienstmeisje komt het melden dokter, hier is dé patiënt ... Er volgen er meer. De groei van de praktijk wordt mede bevorderd door een welwillende ambtenaar van de burgerlijke stand, die bereid is tegen geringe beloning nieuw ingezetenen te wijzen op de jonge dokter met een nog kleine praktijk en dus ... veel tijd. Volgt er een inschrijving bij dokter Eyma dan wordt per ziel 25 cent (of is het 50 cent ...) betaald.

De Kerkweg

Tegenover 'Richmond' is een braakliggend terrein. Wanneer de fundamenten van het nieuwe praktijkpand er liggen, komen de koeien – de eerste bezoekersters – nieuwsgierig een kijkje nemen. Ja, een hele onderneming, die nieuwbouw, want in 1938 is het inkomen nog bescheiden. Stalen kozijnen, rubberen, ietwat verende vloeren en nu een speciaal ontworpen werkruimte. Via de voordeur – altijd open overdag – is er toegang tot de wachtkamer, waar patiënten een voor een aan de beurt komen. Er is een eigen toilet. De aangrenzende spreekkamer – via een dubbele deur – heeft de mooiste plek van het

We doen het toch

Ja, dokter Eyma, we halen toch de begindatum van uw praktijk uit de vergetelheid te voorschijn. Gedurende 25 jaar arts zijn in het dorp waar men geboren en getogen is, is niet iets wat zo maar vergeten mag worden. Neen, het zal geen van sentimentaliteit druipend relaas worden, maar we zullen wel trachten dokter Eyma te schilderen zoals hij is, zoals zijn patiënten en anderen hem kennen: een hard werkend arts, een bescheiden mens.

Afb.2. De kop en het intro van het artikel in de Magneet van oktober 1959 n.a.v. het 25-jarig artsen jubileum.

huis, de zonnige, lichte zuidzijde. Er komt een schilderij van Van Leusden⁵ aan de muur. Modern is het aparte hoogtezon-kamertje. De apotheek is schakel tussen spreekkamer en wachtkamer. Makkelijk voor de patiënt die vaak op het recept kan wachten. Het werk in de apotheek is lange tijd voor mevrouw Eyma. Met twee dochtertjes (1935 en 1939) is er natuurlijk al veel werk, maar er zijn een dienstmeisje en een werkster en een naaister.

Het aanvankelijk bescheiden inkomen vult dokter Eyma aan met EHBO-lessen (o.a. aan werkelozen) en de verbandmeesters van de plaatselijke fabrieken worden door hem geïnstrueerd. Hij is ook nog schoolarts. Dat houdt in dat hij samen met de wijkverpleegster, zuster Helweg, de kinderen onderzoekt op onder meer luizen en ander ongedierte en dat hij schoolvaccinaties verricht. De lange rij schuifelende kinderen, die wat angstig op hun beurt wachten zien een indrukwekkende man in een witte jas.. Ze voelen zijn stevige handen. Hun hartjes kloppen heftig en na de prik gaan ze opgelucht terug naar de klas.

John Eyma is een rustige man geworden. Het driftige karakter uit zijn jeugd heeft hij beteugeld. Aan zijn manier van spreken is de onderliggende emotie te horen. Diep inademen en dan komt er vaak staccato een lange volzin. Ja, lange volzinnen. Hij heeft veel te zeggen, hij is een erudiet man. Belesen, met een voorkeur voor filosofische en meer nog historische werken. In de voorkamer, die op de Kerkweg uitkijkt, een wat donkere ruimte, is hij in zijn vrije uren te vinden in zijn hoge fauteuil. Altijd een sigaar, soms een glas wijn. Op een vrije zaterdagavond een glaasje ouwe klare.

De wijn verdient een apart verhaal. De Eyma's komen uit Frankrijk. En echt, daar is dan nog steeds een petit château⁶ waar een verre 'neef'

Afb.3. Gemaakt rond 1960.

zijn wijnkokers heeft. De Franse taal wordt perfect gesproken. Na de oorlog is het een jaarlijks gebeuren, die oude heer daar op te zoeken. Nee, het is geen fantasie er is sprake van familie-gelijkenis. Dokter Eyma, met zijn historisch besef, ontwikkeld vinologische kennis⁷. Zijn deels aristocratische afkomst, de voorbije grandeur, het geeft zijn doen en laten een uitstraling mee. Een zegelring aan zijn vinger.

De oorlog

Hij wordt gemobiliseerd en neemt als militair arts deel aan de gevechten in en om de Grebbeberg in mei 1940. Het grijpt hem aan. Ellendig en beroerd komt hij thuis, kilo's lichter. In zijn militaire periode wordt de praktijk voortgezet door – bijzonder voor die tijd – de vrouwelijke arts Jo Keers. Wat moet de patiënt nu zeggen ... dokter ...? Een patiënt met diarree (Lucas Vervat) uit zijn klacht juffrouw, ik schijt me dood .. !

De oorlog is een emotionele tijd. Soms onderduiken en dan toch weer praktijk doen. Nu op de motorfiets want de auto staat op blokken in de garage. De voedselrantsoenen worden aange-

vuld. Boer Maarten Brey uit Maarssenbroek geeft een portie van de slacht. Gekregen melk wordt gekarnd. Jammer, een keer gaat alles over zijn kleren, even een andere witte jas.

In augustus 1944 wordt de derde dochter geboren Jetske Elisabeth. Vernoemd naar mevrouw Pittet – Van Linge⁸ met wie speciaal mevrouw Eyma, zeer bevriend is. De hongerwinter trekt zijn sporen. Jetske wordt ziek en komt in het ziekenhuis in verband met aanhoudend spugen en diarree. Voor een baby zeer risicovol. Haar vader doet aanvankelijk luchtig ... spijsers zijn dijsers⁹ zegt hij tegen een collega. Toch niet. In het voorjaar van 1945, kort na de bevrijding, wordt Jetske, ooit zo vurig verlangd, op de begraafplaats aan de Straatweg ter aarde besteld. Er zijn bloemen namens de leeftijdgenootjes.

Er zijn altijd veel evacués (o.a. uit de Betuwe) in de oorlogsjaren. Een deel van het huis wordt door de Duitsers gevorderd. Eigenlijk zijn er altijd veel mensen over de vloer. Vooral Hes Eyma heeft veel sociale contacten en via haar man komen soms kinderen tijdelijk in huis, waarvan de moeder in het ziekenhuis ligt. Wie? Janny Joole, Liesje Blekendaal en Gerard van der Geest onder andere. Sociale bewogenheid in praktijk gebracht.

De oorlog voorbij

In 1954 is er een ware griep epidemie. Zo druk heeft dokter Eyma het dat hij niet in staat is de herhaalvisites zelf te maken. Zijn vrouw – op de scooter – wordt ingeschakeld. De doktersvrouw op visite is minstens zo geruststellend ervaren de patiënten. Ja, op de scooter. Met het wapperende donker geveerde haar heeft ze als bijnaam het zwarte gevaar. Een lieve, hartelijke echtgenote en moeder. Trouw in het bezoeken van kraamvrouwen. Haar appeltaarten genieten faam.

In 1959 gaat het 25-jarig jubileum in stilte voorbij. Niet helemaal. Een gerucht leidt tot een inzameling en dokter Eyma krijgt een nieuw instrumentarium aangeboden. Blij natuurlijk en ook moeilijk om enthousiast te reageren wanneer je absoluut niet in de belangstelling wilt staan. Een ander hoogtepunt is het zilveren huwelijksfeest. Een vrouw van een collega maakt een samenspraak tussen Hes en John. Het wordt met veel verve voorgedragen tot vermaak van de gasten. Op een gegeven moment laat ze haar man als John zeggen ik, afstammeling van Pierre Joseph Eyma, exporteur de vin de Bergerac a la

Hollande¹⁰ dat legt mijn uitspattingen aan banden!

John Eyma als dokter

John Eyma is als dokter plichtsgetrouw en nauwgezet. Zorgzaam, met name in zijn herhaalvisites. Hij houdt ervan thuis bevallingen te begeleiden. Natuurlijk zijn het geen superlatieven..... hij doet wat gedaan moet worden, hij doet wat van een huisarts verwacht wordt. Belangrijk is zijn medeleven met de lijdende mens. (mensheid is erg wijds, maar misschien bedoel je dat ook?) Voor hem zo herkenbaar vanuit zijn jeugd. Moeder zwak, hijzelf wat toberig. Het is al genoemd welbespraakt. Oh nee, nimmer grof in de mond. Altijd heer. Een paar standaarduitdrukkingen Hoe loopt het af?.... en Let op het springen van de lintwurm! Vanaf 1963 laat hij zich in zijn werk bijstaan door zijn schoonzoon Gert Peddemors, die met zijn oudste dochter Marijke is getrouwd. Samen doen ze de bevalling van zijn eerste kleinkind. Nota bene een stuitbevalling!

Nu is hij de oudste van de inmiddels vijf huisartsen en krijgt hij moeite met het tempo van de anderen. Weekenddiensten worden op zijn verzoek in tweeën geknipt.

In 1972 wordt hij vijfenzeestig en dus pensioenge-rechtigd. Hij is er aan toe. Hij wordt hardhorend, er zijn meer klachten. Oh nee, het is goed dat er een jonge opvolger komt (J.W. Rijntjes). Een groots afscheid. Honderden die hem en zijn vrouw de hand schudden. Bedankt, bedankt. Een reis naar Mexico is hun afscheidscadeau. Ruim zeven jaar geniet hij zijn verdiende rust. Ze verhuizen naar Driebergen, een bosrijke omgeving. Veel buitenlandse reizen, als het even kan altijd kamperend. Museum en theater voeden de culturele belangstelling. En dan een slopende ziekte velt hem in januari 1980. Bij zijn begrafenis – in stilte – staan enkel zijn trouwe studiegenoten bij de groeve. Zo heeft hij het gewild. Tot aan het einde toe bescheiden.

Auke Hoekstra

Noten:

1. De term huisarts komt pas in de vijftiger jaren in gebruik.
2. Mede-oprichter van de Maarssense Badvereniging.
3. De Magneet, het plaatselijke weekblaadje.
4. Zijn zuster, mevr. Ten Cate – De Geer is de schoonmoeder van dokter Eyma.
5. Van Leusden, bekend schilder, die lang in Maarssen woonde.
6. Klein kasteel
7. Iemand met kennis van wijnen.
8. Zie Hettie van Linge, een lastig wurm, periodiek nr. 2, jrg. 29, mei 2002,
9. Spijers zijn dijers spugende zuigelingen groeien het best
10. Exporteur van wijnen uit de Bergerac naar Holland.

De Langegracht te Maarssen

deel 12

In deze aflevering over de panden aan de Langegracht zijn we aangekomen bij nummer 29. Toen de gemeentebestuurder alle panden in Maarssen voor het eerste in kaart bracht in 1849/50 trof hij in dat jaar Leendert van Luyn, van beroep ledikant- en kamerbehangster in dit huis aan. Het pand stamt uit het einde van de 18e eeuw. Kenmerkend zijn een houten lateibalk, waardoor de deur en vensters aan elkaar gekoppeld zijn en koperen roeden waarmee de ruitjes onderling verbonden zijn. Na het overlijden van Leendert bleef zijn vrouw Adriana A. Bouvin nog tot 1878 op de Langegracht 29 wonen. Het behangersbedrijfje werd overgenomen door Teunis J. Dijkstra, wiens vrouw, na zijn overlijden, het bedrijf voortzette, want ook zij staat als kamerbehangster te boek.

Ex. 17 April 1884.

Nr. 64.

Aan

het Gemeentebeduur van Maaspoort

geeft met hoogaachtung te kennen
Bernardus Anthonius Reith, kopers-
slager, lood- en zinkwerker, naaimachine-
reparateur woonende te Maaspoort,
dat hij zich wenst te vestigen in het huis
aan de Maaspoort aan de Sange Graat
Wijk 13 nr 102, kadastrale Sectie A. n. 851
in eigendom behorende aan de heer D.
Eekma, en in het achterhuis van geheel
porcel een inrichting daar te stellen
tot de uitoefening der bleit- en kopers-
slagerij, smederij, lood- en zinkbewerking.
dat de gemelde inrichting geen byson-
dere bevoegdheid zal worden aangestaan
wordende hiertoe overgelegd een plat-
tegrondsteekening in dubbel en een uit-
treksel uit den kadastralen legger van
geheel porcel.

Maaspoort, den 15 April 1884

B. A. Reith

Afb. 1.

Na twee jaar kwam Albertus Rombach Hendrika als behanger aflossen in het kleine winkeltje. Van 1882 tot 1884 woonde en werkte hij daar. Er heeft dan vijfendertig jaar een behangzaakje gezeten. In 1884 verzoekt de heer Bernardus Anthonius Reith, koperslager, lood- en zinkwerker, tevens naaimachine reparateur zich in het achterhuis, toen nummer 102, te mogen vestigen. Hij moest hiervoor een hinderwetvergunning aanvragen. Zie afb.1. Hij huurde het pand van de heer D. Eekma. Na drie jaar groeide hij uit zijn werkplaats en verhuisde naar de Breedstraat. Intussen vestigde zich Nicolaas Menke in de winkel aan de voorzijde, 1-11-1887. Wat hij verkocht is mij niet bekend.

Afb.2. Jan de Graaff met zijn vrouw voor de winkel, samen met hun eerste zoon Piet, in 1930.

Afb.3 .De huidige directeur van het Maarssens Museum mevr. J. van Hof, samen met haar vriendinnetje voor de viswinkel van Schilfgaarden.

In het achterhuis woonde en werkte na Reith een groenteman, Arie Rosseweij uit Zuilen, getrouwd met Huberta de Rijk kwam hij hier zijn groente en aardappels verkopen. Een van zijn nichtjes kreeg verkering met de Vinkeveener Johannes H. de Graaff en trouwde met hem. Toen Arie Rosseweij op 3 februari 1927 overleed nam J. de Graaff de winkel over. Hij verving de groenten door textiel. Hij opende zijn winkel in het voorhuis. Hij noemde zijn kleine winkel 'De Goedkope Winkel' en verkocht o.a. karpotten, zeil, matten, ledikanten en spiraalmatrassen, volgens een oude advertentie. Helemaal nieuw voor die tijd was zijn manier van klantenbinding. Hij gaf voordeelbonnen uit, bij elke aankoop van 50 cent ontving men er één. Het winkeltje in het voorhuis bleek al na een jaar te klein en in 1930 besloot hij de zaak te vergroten door het magazijn, de voormalige groentezaak erbij te trekken. Nu nog is op de vloer van het huidige pand duidelijk de vorm van het kleine winkeltje en het magazijn te onderscheiden. De zaken bleven goed gaan. Verdere uitbreiding was aan de Langegracht niet mogelijk, zodat naar een ander bedrijfspand moest worden omgezien. Jan (Johannes) de Graaff kocht in 1935 Kaatsbaan 1 en 2, toen nog in Maarsseveen gelegen, van Henk Vendrik Sr. de bakker. Nu nog heeft dochter Louise de Graaff de leiding van de bekende damesmodezaak aan de Kaatsbaan in Maarssen. Er wordt ook nog steeds textiel verkocht.

Toen de familie De Graaff vertrok waren de eerste zeven kinderen van het gezin geboren op de Kaatsbaan kwamen er nog zeven bij, een goed katholiek gezin.

Terug naar nummer 29.

Na het vertrek van de familie De Graaff woonden er tot 1946 geen middenstanders meer in het huis. Toen begon in maart van dat jaar Ernestus van Schilfgaarden er zijn vishandel, Afb. 2 en 3. Hij was tevens dorpsomroeper. De zaak bleef tot 1950 bestaan toen verhuisde Ernestus naar de nieuwbouw aan de Rembrandtsingel. De vishandel werd gesloten.

Sinds maart 1975 woont de heer Peter Bijker op nummer 29. Hij heeft gelukkig veel van het oude pandje intact gelaten, dat hebben we op Open Monumentendag nog kunnen zien..

C.W.P. Bloemendaal
Foto's uit het bezit van de auteur.

Van Het Museum Maarssen (I)

Onlangs trof u in de Kroniek een berichtje aan over Museum Maarssen. Daarin werd verteld dat de collectie van het museum opnieuw is ingedeeld, waardoor een overzichtelijker beeld werd verkregen van het ontstaan van Maarssen en haar geschiedenis door de eeuwen heen. Als leden van de HKM kent u het museum natuurlijk allemaal. Al is het misschien niet van binnen, dan toch in ieder geval van buiten.

In 1995 is de voormalige gemeentelijke oudheidkamer overgegaan in de zelfstandige Stichting Museum Maarssen. Sindsdien is het museum gehuisvest in een deel van het bij Goudestein behorende koetshuis, gelegen aan de Vecht.

Van oorsprong is het huidige koetshuis een zelfstandige 17e eeuwse hofstede geweest met de naam Silversteijn. In 1717 kocht de eigenaar van het naastgelegen Goudestein, Joan Huydecoper, ook Silversteijn. Joan Huydecoper overleed in 1752. Zijn echtgenote, Sophia van der Muelen, liet in 1754 Goudestein bijna geheel nieuw optrekken. Tegelijkertijd werd de hofstede Silversteijn uitgebreid en verbouwd tot koetshuis met een koetsiers- en tuinmanswoning. Zo werd Silversteijn van zelfstandige hofstede een bijgebouw van het landhuis Goudestein. En hoewel het koetshuis deze functie al lang niet meer vervult, zijn de banden met Goudestein niet verbroken. Het koetshuis is eigendom van de gemeente. In een deel van het pand is een gemeentelijke dienstwoning gevestigd. De overige ruimten in het pand worden ingenomen door de HKM, Museum Maarssen en het Nederlands Drogisterij Museum.

Aan de opening van Museum Maarssen op 21 april 1995 ging heel wat vooraf.

De gemeente Maarssen beschikte al over een aardige collectie objecten uit het verleden, die ten dele was opgeslagen en ten dele was uitgesteld op de zolder van Goudestein. Die zolder die toen nog slecht bereikbaar was, omdat er in Goudestein geen lift was. Juist door de noodzaak van deze voorziening en de wens anders gebruik te maken van de zolder, ontstond het idee voor een museum. Een museum dat toegankelijk zou zijn voor iedereen. De zolder kon slechts op afspraak, als er een ambtenaar beschikbaar was, worden bezichtigd en soms was er een mogelijkheid tijdens de Open Monumen-

tendag. Door de bouw van het nieuwe gemeentekantoor werd alles anders. Daarvoor moest de bloemisterij van Van Ginkel wijken, kon de bode-woning verplaatst worden naar de Vechtkant van Silversteijn en kwam het oude bode-huis vrij. Daar kon het museum gevestigd worden. Er werd een nieuwe Stichting opgericht voor het beheer en sindsdien behoren leden van de HKM tot het team van gastvrouwen en -heren en maken statutair twee leden van het bestuur van de HKM deel uit van het bestuur van het museum.

De Oranjerie, foto Marja Hatzmann.

De Oranjerie werd gerestaureerd mocht als tentoonstellingsruimte worden gebruikt. In eerste instantie bleek dat zonder verwarming en sanitaire voorzieningen niet zo makkelijk, maar ook daar is intussen iets op gevonden. Nu wordt de Oranjerie voor tal van zaken benut. Museum Maarssen heeft er verschillende malen een expositie ingericht. Sinds ruim een jaar wordt de Oranjerie tevens gebruikt als vergaderruimte en worden er cursussen gegeven. Ook kan zij gehuurd worden voor het houden van kleine ontvangsten, in combinatie met een rondleiding door Museum Maarssen.

In de loop der jaren heeft het museum de nodige belangstelling getrokken, maar het bestuur en de medewerkers zien graag nog meer bezoekers over de drempel gaan. Het museum is geopend op woensdag, zaterdag en zondag van 13.00-16.00 uur. Voor groepen bestaat de mogelijkheid een afspraak te maken voor een rondleiding op een andere dag.

Marion Hassing PR Museum Maarssen

Vereeniging tot Verzekering van het Duurzaam Voortbestaan van een Bewaerschool te Zuylen

Deel 5

Een dichter in Zuylen

Dominee P.N. van der Stok¹, van 1840 tot zijn emeritaat in 1887 (47 jaar!) predikant van de Nederduitsch Hervormde gemeente te Zuylen en als voorzitter nauw betrokken bij het "Bewaerschool"-bestuur, voelde zich in 1859 geroepen om een bundel "Gedichtjes en Zangen" het licht te doen zien. De bedoeling was om deze liedjes met de kinderen in het schooltje te zingen, begeleid door de maitres op het "inklapbaar orgeltje". Helaas is dat instrument niet bewaard gebleven, maar gelukkig bezit mevrouw A. Plomp-de Ridder nog wel een origineel van het boekje, waarvan voor dit artikel een dankbaar gebruik is gemaakt. In het boekje "Gedichten en Zangen", ongetwijfeld geschreven in de pastorie te Zuylen (zie foto) en uitgegeven door Nolet en Zoon te Utrecht, staat een voorwoord hetgeen zo kenmerkend is voor die tijd en de situatie in het dorp Zuylen, dat het de moeite waard is het hier in z'n geheel te citeren:

Aan
De Hoogweledel geboren Vrouwen
Mevr. De Douair. J.E. Baron.e Van der Capellen
geb. Baron.e van Tuyll van Serooskerken
en
Mevr. M. Baron.e van Tuyll van Serooskerken
geb. Deutz van Assendelft.

U, die (in vereeniging met den waardigen Generaal W.M. Baron van Tuyll van Serooskerken), door de oprigting van onze Bewaerschool, U een gezegend aandenken in ons midden hebt verzekerd, — zij dit Kinderboekje, als een blijk van ware hoogachting, opgedragen. Het is Uw wensch, als de mijne, dat het moge bijdragen tot veredeling van gevoel en smaak, tot opwekking van een zuiveren en blijden godsdienstzin. U behoef ik het niet te betuigen, dat, als ik iets voor mijzelven verlange, — dit geen lof, maar *l i e f d e* is. (ook in het origineel is het woord *liefde* met spaties tussen de letters gezet! JD)
Dat is me even een stuk negentiende eeuws taalgebruik en onderdanige hoogachting. In de "Gedichten en Zangen" zelf komt die sfeer ook vaak boven drijven: Langdradig en, voor ons nu, overdreven braaf en met dikwijls een link naar de godsdienst. Bij de versjes staat vermeld: "Op de wijs van" Zo lezen wij bij het vers "Zindelijkheid" (Wijs: O grote koopman in tabak!). Een mij totaal onbekend lied. Maar misschien omstreeks 1859 wel **de** hit.

Zindelijkheid

"Een frisch en helder waterbad
Dat is wel koud en is wel nat!
En ben ik zo van buiten rein
Ik moet het ook van binnen zijn"

En zo gaat dat nog acht coupletten door. Vervolgens enige regels uit het gedicht: "Vergenoegzaamheid", hetgeen werd gezongen op de wijs van "Ik ben een Geldersch boertje":

"Des zomers in het zonnetje
En 's winters bij den haard (bis)
't Huis en in ons schooltje daar ben ik wel bewaard"

In het versje "Spelen", waarin allerlei voorbeelden van kinderspelletjes worden genoemd, in dicht-vorm: "Roovertje in 't bosch en de dienders er op los", staat:

"Kegelspel alleen voor jongens
Bikkelen alleen voor meisjes
Hoepelen en tollen, schommelen en wippen
Haasje over en Bok sta vast"

Het slot van hetzelfde vers geeft een idee hoe men midden negentiende eeuw dacht over vrouwen-
emancipatie.

"Pop en tafel, wieg en mand;
(Jongens, uit de voeten!)
Zacht en stil en met verstand
Zoo als meisjes moeten;
Kind en moeder – vrouw en meid,
Alles op zijn plaats en tijd;
Netjes huis te houden (bis)
Maakt de beste vrouwen (bis)"

Dat was nog eens opvoeden. Die tijd komt nooit meer terug! In een tweezang tussen een vader en
een kind geeft het vaderlijk gezag in zo'n vijftig regels de weg aan naar absolute braafheid en voor-
beeldig gedrag:

"Wees tevreden met Uw stand,
Met Uw lijf en met Uw leden
Leer maar wèl Uw tijd besteden
In Uw aardsche vaderland"

Bijna zou men vergeten dat het hier kinderversjes betreft, die moesten worden aangeleerd door vòòr
– en nazigen. Ellenlange verzen! Tot slot uit deze bundel voor de meisjes en de jongens ieder nog
een versje:

Het dochtertje van Herodias (Mat. XIV):

"Hoe beefde ik, toen ik het las
In 's Heeren heilige Bijbelblaân,
Gij, dochter van Herodias,
Salome, wat gij hebt gedaan!"

De verloren zoon (Lucas XV):

"Brave ouders hadden Hendrik
Zoo zorgvuldig, wijs en goed,
En had Hendrik willen deugen,
Voor de Hemel opgevoed."

Welgeteld zestien coupletten gaat het zo door. Of de juf al orgelspelend de coupletten vòòrzong?
Het blijft een raadsel hoe 4 – 6 jarigen deze teksten leerden zingen. Ofschoon met de edelste gevoe-
lens beziel en met grote ijver op papier gezet, roept het de vraag op: Zou dit dichtwerk de kinderziel
geraakt hebben? Zijn de kinderen er door gesticht en heeft het geleid tot een braaf leven en een goe-

Het huis Swaenen-Vecht, Dorpsstraat 16, Oud-Zuilen, gelegen tussen de Nederlands Hervormde Kerk en de "Bewaerschool", werd al in 1670 door het kerkbestuur aangekocht om als pastorie te dienen. We kunnen dus wel als vaststaand aannemen dat predikant P.N. van der Stok hier woonde en werkte aan zijn preken en dichtwerken.

Foto: J.H. Sagel, gemaakt op 30 april 1989.

de burgerzin? Uit dorpsverhalen² lijkt dat niet waarschijnlijk, maar èven waar is, dat we nooit zullen weten hoe ondeugend de jeugd zou zijn geworden zonder de wenken van predikant Van der Stok en het orgelspel van de maitres van de Zuylense Bewaerschool. In het boekje staan ook nog enige gedichten, die aandacht besteden aan beroepen die vroeger veel in Oud-Zuilen voorkwamen, zoals de vervener en de pannembakker, hierop wil ik bij een volgende gelegenheid graag nog terugkomen.

J. Dijk

Noten:

1. Predikant Pieter Nicolaas van der Stok, beroepen als proponent op 5 april 1840, met emeritaat vertrokken op 28 augustus 1887 naar Utrecht. Bron: Naamlijst van Predikanten der Ned. Hervormde Gemeente te Zuylen. Die zich bevindt op een wandbord in de consistoriekamer van de N.H. kerk te Oud-Zuilen.
2. Zie ook het boekje "Oud Zuylen 1887-1987, Een beeld hoe het de laatste eeuw in school en dorp toeging" door Jans Dijk, uitgave juni 1987.

Maarssen tussen patriotse en Bataafse revolutie¹

Wat deden Daendels en Krayenhoff in 1795 op de Breedstraat?

In september 1787 maakten de troepen van de koning van Pruisen een eind aan de patriottenopstand in de Republiek. De koning was *de 'aangehuwde broeder van Willem den Vijfden'*. De directe gevolgen van de terugkeer van het oranjebewind lijken voor het dagelijks leven in Maarssen nogal beperkt gebleven. Los van deze verandering werden wel de tekenen van de daarvoor al teruglopende welvaart geleidelijk aan duidelijker.

Hinderlijk was het in september 1787 dat Maarssen het enige tijd zonder Kaatsbaanbrug moest doen. De huzaren van de Rijngraaf Van Salm zouden de stad Utrecht verdedigen. Maar bij nadering van de Pruisen verliet het corps Utrecht in grote haast om via Maarssen naar Amsterdam te trekken. Uit vrees voor hun achtervolgers braken de huzaren de Vechtbrug af. Weldra volgden de Pruisische troepen. Zij lieten militairen achter *'ter beveiliging van de ingezetenen en bewaring van de rest'*. De kosten van de inkwartiering bedroegen voor Maarssen f 428,-.²

De bewoner van het huis de Boomgaard aan de Herengracht de patriotse schout Marten van de Helm werd uit zijn functie gezet.

De patriotsgezinde ambachtsvrouw van Maarssen Agneta Geertruida van Lokhorst vluchtte waarschijnlijk naar Brussel. Zij overleed daar enkele maanden later in januari 1788. Waarom Huydecoper, de ambachtsheer van Maarsseveen, niet uitweek, is me niet duidelijk. Hij had openlijk steun verleend bij de oprichting van het patriotse vrijcorps.

Na de Pruisische interventie was het in militair opzicht enige jaren rustig in Maarssen. Maar toen in 1793 de Fransen samen met de patriotse legioenen dreigden de Republiek binnen te vallen, kreeg Maarssen opnieuw met inkwartiering te maken. Deze keer waren het troepen van de stadhouder. De oorlogsdreiging week, want door verraad binnen de legerleiding trokken de Fransen zich terug. Het zou na 1787 bijna acht jaar duren voordat er weer patriotse strijders door Maarssen marcheerden.

Hoe zag Maarssen er in die jaren uit en wat gebeurde er?

Het is onmogelijk die vragen ook maar enigszins volledig te beantwoorden. Wat nu volgt is een globaal overzicht van wegen en buurten, verder een aantal feiten en gebeurtenissen om zo toch enige invulling aan die periode te geven.

Wegen en buurten in Maarssen en Nieuw-Maarsseveen.

De wegen, ook de doorgaande waren vaak onbestaat. Aan het eind van de 18e eeuw waren ook de Kaatsbaan en de Breedstraat bestaat. De laatste heette toen nog 't Sant. Wegen en stegen werden tweemaal per jaar in mei en oktober geschouwd. Gaten moesten opgevuld worden

en waswater mocht niet over de weg gegoten worden.

Bekend is dat de Bolensteinsestraat al in 1751 bestaat is. De doorgaande wegen (Utrecht – Amsterdam) aan beide zijden van de Vecht waren het Zandpad (weg) en de Daalsedijk. De laatste komt ook voor onder de naam Kleiweg of Heerenwagenweg. Het was een kronkelige, smalle, onverharde weg die gedeeltelijk door Maarssen liep via de Binnenweg en de Kerkweg. Verderop volgde de weg gedeeltelijk het traject van de latere Amsterdamsestraatweg.

Deze is van eind 1811. Ruim een jaar later volgde de bestrating (1813). Het Zandpad werd bezand en was daardoor in het natte seizoen wat beter begaanbaar dan de Kleiweg.

Afb. 1. Maarssen in 1780. De gravure is gemaakt vanaf de Herengracht. Op de plaats van de r.k.pastorie is een bierbrouwerij. Onder het brugdek liggen de biervaten klaar voor transport. Links van de brug een rolpaal ten behoeve van de trekvaart.

Ook deze doorgaande verbinding voerde de gebruikers door Maarssen via de Zandweg, Schoutenstraat, Nassaustraat, Diependaalsedijk en vervolgens weer het Zandpad. Toen Napoleon met zijn vrouw Marie Louise in 1811 per koets naar Amsterdam reisde maakte hij vanaf Utrecht gebruik van de Kleiweg. De ondervonden beperkingen van deze weg zorgden er mede voor dat spoedig daarna de Amsterdamsestraatweg werd aangelegd als onderdeel van de route Amsterdam – Parijs.

*'Welbeschouwd waren er drie belangrijke wegen in het centrum van Maarssen: De Breedstraat, de Binnenweg, met in hun verlengde twee oprijlanen (van Ter Meer) en de Kerkweg Drie subcentra om Huis ter Meer heen: De Breedstraat met o.a. de buitenplaatsen Vechtevoort, Hogesant, Vechtendaal, de Portugese synagoge en de brouwerij'*¹³ (later herberg de Eenhoorn op de plaats van de R.K.kerk). *'Ten tweede: de Binnen-*

*weg met o.a. logement 'De Zwaan', de buitenplaats Hazenburg en de scheepstimmerwerf van Van Hulst en ten derde de Kerkweg met de Hervormde kerk en de dorpsschool'.*³ We kunnen daar nog enkele woongebieden aan toevoegen. Het blokje Schippersgracht (nog tot de Molensteeg) Bolensteinsestraat. De Amsterdamsestraatweg vanaf de Opburenbrug tot de Driesprong met Kattenburg, Opburen, Vechtstroom, Vecht en Dijk en Groeneveld. De Amsterdamsestraatweg na de Zijlweg met een aantal grote huizen o.a. Hertevelde, Leeuwenvecht, Vredenhoeve en de Rooms-katholieke kerk bij Berenstein. De Zandweg met o.a. Huis ten Bosch, dat heette toen Moins et Content, Luxemburg, Overkerck, de steenplaats Goed ten Bosch en Vechtenstein. Verder de Langegracht en omgeving met de grootste bevolkingsconcentratie van Maarssen. In Nieuw-Maarsseveen onderscheiden we:

- Nassaustraat (oostzijde) en de Diependaalse-

Afb. 2. Het fraaie Meere-orgel van 1790. Onder het orgel op de balustrade staat; 'Gegeven door de Hoog Ed. Welgeb. Vrouwe Baronnesse Van Lockhorst Douar. De Witt' De eerste organist was de meester van de naast de kerk staande school Johannes Lucas Mulder. Hij bespeelde het orgel van 1790 tot 1831. Het orgel werd ingewijd op 22 augustus 1790.

Foto afkomstig van de voorplaat van het boekje; Het 200 jaar oude orgel van de N.H. Dorpskerk te Maarssen 1990.

dijk beide met enige steegjes, vanaf meubelzaak Van Waay tot de Albert Cuypstraat.

- de rechterzijde van de Kaatsbaan in de richting van de brug en de Herengracht, voornamelijk als woongebied voor de gewone en meer gegoede burgerij,
- het gebied van de lanen met nogal wat grotere huizen en enkele blokjes personeelswoninkjes,
- Geesbergen en omgeving met o.a. Hogevecht, Otterspoor, Gansenhoeft, Neerbeek, Spruitenburgh en de herberg Het Zwarte Varken waar het rechthuis was,
- het huis Cromwijck, de steenplaats en omgeving,

- het centrum van dit geheel was Goudestein het zomerverblijf van de ambachtsheer met links Elsenburg en Doornburgh en rechts Endelhoven en het grotere Vechtoever.

Maarssen telde 1000 à 1100 inwoners, Nieuw-Maarsseveen 500 à 550 (Oud-Maarsseveen ± 350, Tienhoven ± 275, Maarssenbroek ruim 100 en Oud-Zuilen ± 250).

De kerken

De overleden ambachtsvrouw schonk per testament de gereformeerde dorpskerk van Maarssen een orgel⁴. In 1790 werd het fraaie Meere-orgel in gebruik genomen, afb.2. Het jaar daarvoor was de vierkante torenspits vervangen door een achtkantige, zoals die nu nog is. Naast de kerk betrok meester Johan Lucas Mulder in 1794 een nieuwe school. Bij het kerkplein staat een rij huizen haaks op de Kerkweg. Het eerste huis was de school.

Na 1750 is de Portugees joodse gemeenschap Maarssen over haar hoogtepunt. Een duidelijke vermindering in aantal volgde na 1788 toen de stad Utrecht toestemming gaf voor de vestiging van Joden binnen haar muren. Het kleiner worden van de rijke Portugees joodse gemeenschap in Maarssen had negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid.

De Hoogduitse joden waren in 't algemeen armer. Zij bleven Maarssen langer trouw. Deze gemeenschap beleefde in de tweede helft van de 18e eeuw een hoogtepunt. De synagoge stond aan de Diependaalsedijk. In 1791 ontstond een groot probleem in hun gemeenschap. Na vele dispuuten met de parrassijns kregen de bewoners van Raadhoven moeizaam toestemming om op hun terrein een synagoge te vestigen. Dat was heel dichtbij de Hoogduitse synagoge. De plaatselijke historicus Dick Dekker vroeg zich af: 'Was het een elite-synagoge of kwam op Raadhoven een college bijeen voor Talmoedstudie⁵. De laatste optie lijkt de juiste. Er kwam een Misj-nacollege bijeen voor Talmoedstudie.

Het herstel van de oude machtsverhouding door de Pruisen was een behoorlijke tegenvaller voor de grote roomskatholieke gemeenschap in Maarssen. Ongeveer 50 procent van de bevolking maakte er deel van uit en dat ondanks bijna twee eeuwen tegenwerking. Met het verdrijven van de patriottenbeweging was er voorlopig geen hoop meer op volledige godsdienstvrijheid.

Afb.3. De roomskatholieke kerk werd omstreeks 1753 in gebruik genomen. Daar vòòr werd gekerkt in een boerderij juist links van de toegang tot Kamelenspoor. Het afgebeelde gebouw bevond zich bij het huis Berenstein, waar nu de roomskatholieke begraafplaats is. Het mocht aan de buitenkant niet op een kerk lijken. Later volgde enige versoepeling, toen is er een torentje op geplaatst. De kerk heeft dienst gedaan tot 1885.

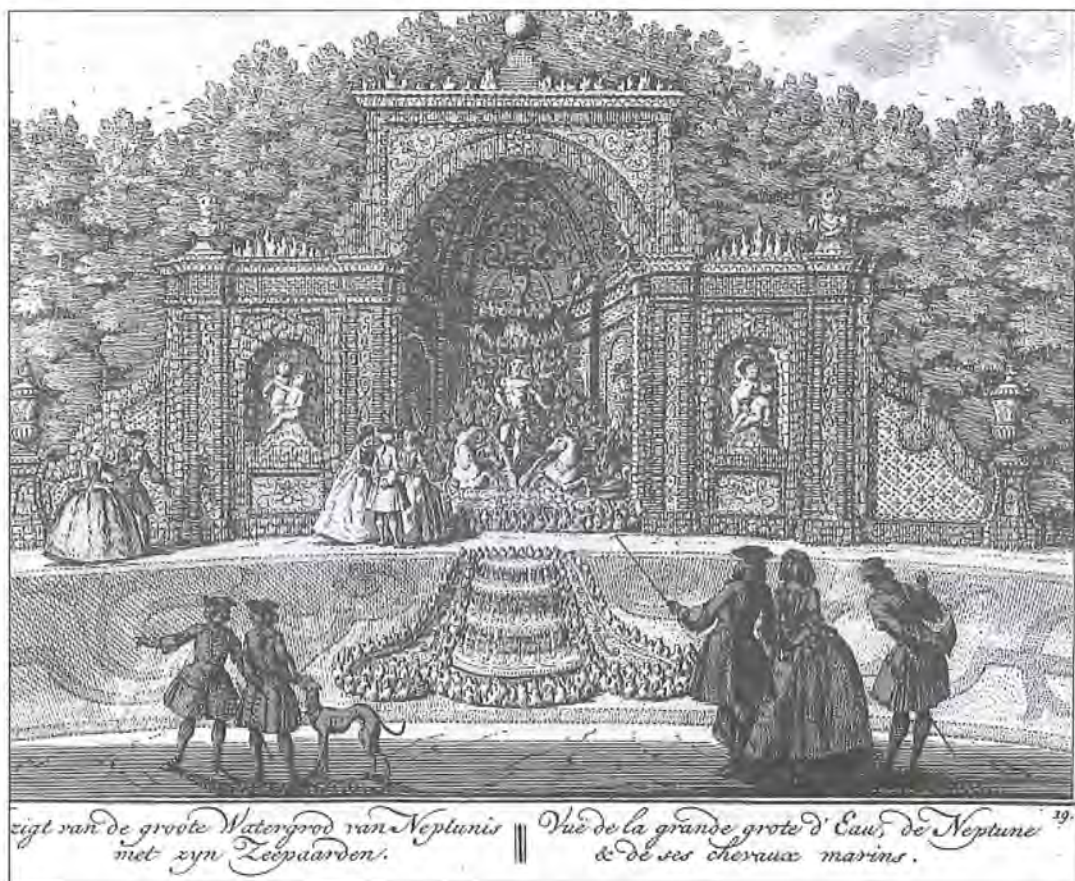
Anonieme prent ca. 1760, HUA nr. 875.

en de daarmee gepaard gaande emancipatie. Rooms katholieken mochten geen openbare ambten uitoefenen. Oogluikend werd hun godsdienst getolereerd. Het kerkgebouw mocht echter niet in het centrum van het dorp staan, afb.3. Toen hun pastoor Berendtsen in zijn functie van aarts priester van de provincie Utrecht, na aanvankelijke steun, de patriottenbeweging de rug toekeerde, leidde dat tot spanningen onder de gelovigen. Waarom veranderde de invloedrijke pastoor van mening? In Frankrijk ontstond onder de leidinggevende revolutionairen een radicale verandering in het denken over godsdienst. De geopenbaarde christelijke waarheid werd als achterhaald bijgeloof terzijde geschoven. De patriotten drongen aan op Franse militaire hulp om tot een ander staatsbestel te komen in de republiek, de Bataafse Republiek⁶. Met de komst van de Fransen kon ook de radicale houding tegen-

over de bestaande godsdienst hier vaste voet aan de grond krijgen, meende Berendtsen. Die mogelijkheid leidde tot grote schrik in de pastorie op Berenstein en zorgde mede voor de andere opstelling van de pastoor. Ook de iets welwillender houding van het oranje bewind na 1787 ten aanzien van de katholieken zou aan zijn veranderde houding hebben bijgedragen. Berendtsen wordt wel getypeerd als de patriot die geen Bataaf werd⁷.

Problemen met enkele grote huizen.

Diederik van Tuyll van Serooskerken erfde Ter Meer. Hij was een neef van de overleden ambachtsvrouw. Met de glorie van het huis en park ging het daarna snel bergafwaarts. De algemene verarming in die jaren maakte het onderhoud van de luisterrijke buitenplaats voor Diederik te duur. In 1792 moesten er al maatregelen

Afb.4. Een gedeelte van het schitterende, achttiende eeuwse park van Huis Ter Meer. Gravure uit 1719 van De Leth. HUA nr.1599 (19).

getroffen worden. In de Utrechtse Courant bood hij verschillende grotwerken, fonteinen enz. te koop aan afb.4. Hij bleef tweeënvijftig jaar heer van Ter Meer tot zijn dood in 1840⁸.

Een ander legendarisch gebouw in Maarssen, de Snaafburg, was aan het eind van de 18e eeuw waarschijnlijk sterk in verval. Indien we de brandemmerlijst van 1791 mogen geloven was het toen al afgebroken. Vanaf de Oostkanaaldijk tussen Stationsweg en Zijlweg is na ruim 200 jaar nog duidelijk te zien waar het kasteeltje gestaan heeft, door de nog aanwezige gracht.

Bolenstein beleefde in de jaren na 1787 een onrustige tijd, zie afb.5. In een periode van dertig jaar wisselde het zesmaal van eigenaar⁹. In oorsprong dateert het gebouw uit de 14e eeuw. Met zijn ongeveer 650 jarige geschiedenis is Bolenstein op één na het oudste monument van

Maarssen.

Werkgelegenheid.

Werkgelegenheid werd ondermeer verschaft door de steenbakkerij Goed ten Bosch, de tapijtmakerij in de onderhuizen links en rechts van de Nonnerie en bierbrouwerij de Eenhoorn op de plaats waar nu de R.K.- kerk staat. Er waren twee scheepstimmerwerfjes. Het bedrijfje bij het terrein van de voormalige Welkoopwinkel stopte omstreeks 1790. In de brandemmerlijst van 1791 staat 'd'oude scheepsmakerije' van Wouter Verkerk. De andere scheepsmakerij was in die tijd in opkomst. Dit bedrijfje van de familie Van Hulst was gevestigd ongeveer op de plaats waar nu de nieuwe brandweerkazerne verrijst. Verder vonden nogal wat Maarssenaren werk als timmerman, metselaar, loodgieter, pompenmaker en

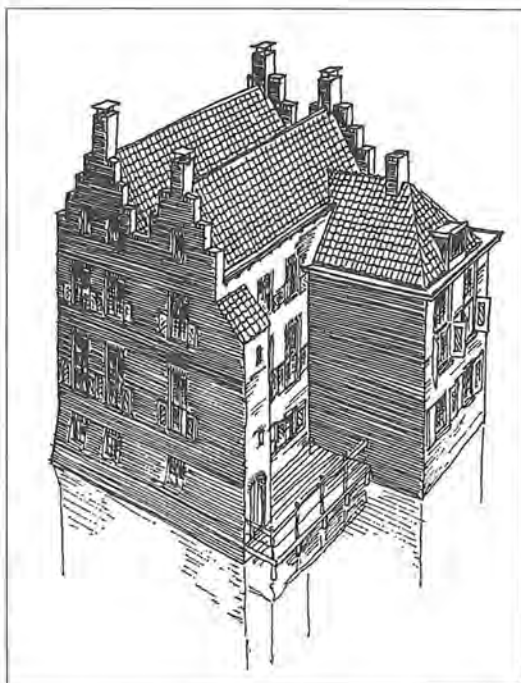
stratenmaker. Dit laatste was een opkomend beroep in die tijd. Voor genoemde aambachten was veel werk aan en bij de grote buitenhuizen¹⁰, waar ook tuinlieden en mensen voor de huishouding hun brood verdienden.

De boerenbedrijfjes droegen bij aan de werkgelegenheid van de daggelden. In Tienhoven en Oud-Maarsseveen waren van april tot september de veenarbeid en turfproductie belangrijk. Voor Maarssenbroekers was de boerderij veruit de belangrijkste bron van bestaan.

Verarming.

De werkgelegenheid kwam behoorlijk onder druk te staan, want in het laatste deel van de 18e eeuw werden in de Republiek de gevolgen van de achteruitgang van de handel steeds meer voelbaar. De doorwerking daarvan in het dagelijks leven werd het duidelijkst merkbaar bij de armen, want die konden niet terugvallen op reserves. Bovendien hadden in tijden van achteruitgang de diaconie en de andere armenkassen minder te verdelen. De situatie van de armen verslechterde duidelijk en hun aantal nam toe bij de grote terugval van handel en nijverheid in de jaren na 1780 door de Engelse oorlog en met de komst van de Fransen in 1795. Het aantal be-deelden in de provincie Utrecht bereikte kort na 1800 een top van 12% van de bevolking¹¹. De algemene verarming trof ook de rijken. Dit leidde ondermeer tot bezuinigingen bij de bezitters van de grote huizen in Maarssen; soms kwam het tot leegstand en zelfs tot sloop. De algemene malaise is niet aan Maarssen voorbijgegaan. De situatie in de Vechtdorpen was echter relatief gunstig vergeleken bij die in de steden en andere delen van de provincie. Maar zelfs in het geval van slechts enkele procenten armen leidde dat voor Maarssen en Nieuw-Maarsseveen (samen ruim 1600 inwoners) al gauw tot meer dan vijftig be-deelden. De arme buurten waren: de Oudebuurt gelegen tussen het sluishuisje en de Schoutenstraat, de stegen van de Langegracht, de Wittebuurt achter de Langegracht, nu het Nassaplein en de steegjes van de Achterdijk nu Nassaustraat ter hoogte van de meubelzaak van Van Waaij.

De gerechten (gemeenten) wilden zich rond 1790 beschermen tegen de vestiging van armen. Zij eisten een verklaring waaruit bleek dat de nieuwkomer bij armlastigheid door zijn oude gerecht of

Afb.5. Bolenstein zoals het er uitzag van 1661 tot 1829.
Tekening B.O. v.d. Berg.

kerk geholpen zou worden. 'Een dergelijke verklaring, een indenniteitsverklaring werd ook gevraagd door Maarssen, maar deze broedergemeente eiste zo'n verklaring niet als de nieuwe inwoners uit Maarsseveen kwamen. Maarsseveen echter wilde consequent zijn en eiste de verklaring ook van Vechtstreekbewoners die altijd in Maarssen hadden gewoond en nu enige meters verder in Maarsseveen en andere woning wilden betrekken. Op bestuurlijk terrein werd de verhouding tussen beide dorpen daardoor allesbehalve vriendelijk¹².

In Tienhoven en Oud-Maarsseveen kwam de diaconie na 1780 herhaaldelijk in de moeilijkheden. Om het werk van deze instantie te verlichten werd in 1785 'de Bus' opgericht. Dit was een vorm van onderlinge verzekering die onder zekere voorwaarden een tegemoetkoming uitkeerde bij ziekte of overlijden, afb.6.

De brandweer¹³

In 1671 heeft Jan van der Heijden de eerste goed bruikbare brandspuit ontwikkeld. Bekend is dat Maarssen en Nieuw-Maarsseveen, samen vanaf

R E G L E M E N T

O P D E B U S

T E

T I E N H O V E N

E N

OUD-MAARSSEVEEN.

Gearrasterd den 13 October 1785.

Afb.6. Dit deel van de titelpagina wordt vervolgd met het noemen van 'Redenen van 't oprechten der Bus'. In het boekje worden verder de dertig reglementsartikelen beschreven. Archief HKM.

1724 over een brandspuit beschikten. Waarschijnlijk hadden beide gemeenten vanaf 1767 een eigen brandspuit. Maarsseveen kocht in dat jaar voor f 623,- een nieuwe.

Over de bediening van een brandspuit komen we meer te weten door de lijst met namen van brandweerlieden en hun functies van de Maarsseense brandweer uit 1788. De twaalf man aan de perspomp en de vier aan de zuigpomp moeten sterke kerels geweest zijn, want alles gebeurde met handkracht. Voor de brandslangen waren vijf mannen beschikbaar. De inspanningen van de brandweerlieden werden beloond met f 3,- per jaar. De brandmeester was de timmerman Willem Elffers; jaarlijks ontving hij een tractement van f 12,-. Hij werd bijgestaan door de onderbrandmeesters Willem de Vries en Pieter van der Linden. Zij ontvingen ieder f 8,-.

Twee keer per jaar werd er geoefend en na afloop was het 'feest' want dan werd er getrakteerd op bier. Op 8 juli 1792 betaalde de schout van Maarsseveen daartoe een ton bier van f 6,-. Er werd toen Maarssens bier gedronken, uit de brouwerij bij de Kaatsbaanbrug.

Vóór de komst van de brandspuit was de leren brandemmer het middel om water naar de brand te brengen, ook daarna bleef de verplichting voor de grotere huizen tot het houden van emmers. Iedere drie maanden was er schouw, waarbij de emmers gevuld met water voor de huizen moesten staan. In 1791 werd er door de

vroedschap van Maarssen een lijst opgemaakt van huizen, waarbij vermeld werd hoeveel emmers per huis aanwezig moesten zijn. De brandmeester Elffers was ook schepen van Maarssen en in die functie werd hij in 1789 belast met de schouw samen met de metselaar van de Langegracht Caldey, die ook schepen was. De heren controleerden of de ingezetenen de ekster- en de kraaiennesten uit de schoorsteen hadden verwijderd en of de schoorsteen geveegd was, of de stoepen, straten en brandemmers in goede staat waren.

De huizenlijst is een interessante opsomming, waaruit blijkt wat de grotere en grote huizen waren, wie de eigenaren en de bewoners en welke huizen intussen verdwenen zijn. De lijst geeft ook aan dat er twee brandspuithuisjes in Maarssen waren. Eén bij het rechthuis, het logement De Zwaan op de hoek Binnenweg - Kerkweg en één bij de herberg Schild van Frankrijk op de hoek Langegracht - Kaatsbaan. Dat suggereert dat er twee brandspuiten waren. Mogelijk werd er in één van de huisjes de oude spuit van 1724 bewaard. Het brandweermaterieel van Nieuw-Maarsseveen werd waarschijnlijk ook bewaard in twee huisjes, één naast de bleek aan de Achterdijk, nu Nassaustraat bij het begin van de Jan Steenstraat en één op de hoek Klokjeslaan - Diependaalsedijk.

Vergelijking van de namenlijst van 1788 van brandweerlieden met de namen van de huizenlijst uit 1791 leert dat in slechts vier gevallen overeenkomst van achternaam voorkomt. Bovendien verschillen de voorletters, zodat de conclusie luidt dat de brandweerlieden gezocht moeten worden in de kleinere huizen. De brandweer werd dus bemand door kleine zelfstandigen, hun knechten, tuinlieden en andere arbeiders.

Nog enige gegevens over de brandweer van Oud-Maarsseveen en Tienhoven. De beide gerechten besloten in 1780 samen tot de aanschaf van een 'middelbare', koperen brandspuit, slangen en verder toebehoren voor f 425,-. Door een intekenlijst was het nodige geld ingezameld. De timmerlieden Verwoerd en Timmer maakten het brandspuithuisje voor f 135,-. In 1783 werd met Breukelen afgesproken als er brand in Breukeleveen uitbrak dat Tienhoven en Oud-Maarsseveen te hulp zouden komen tegen een vergoeding van f 25,- per geval. Omgekeerd zou Breukelen voor hetzelfde bedrag Tienhoven en Oud-Maarsseveen helpen.

Tot slot enkele gebeurtenissen uit die jaren in Maarssen die hun gevolgen hebben tot in onze tijd

In Oud-Zuilen stelde in 1787 de familie Van Tuyll van Serooskerken van kasteel Zuilen grond ter beschikking voor de aanleg van een begraafplaats juist buiten het dorp. Een bijzondere gebeurtenis. Tot die tijd werden de doden in de Republiek bij of in een kerk begraven¹⁴. De begraafplaats in Oud-Zuilen is nog in gebruik.

Waarschijnlijk werd in het najaar van 1777 de eendenkooi in Maarssenbroek in gebruik genomen. Het exploiteren van een eendenkooi was een bron van inkomsten voor de kooiker. Hij ving trekkende eenden die hij verkocht. Zij werden voor consumptie gebruikt. Rond 1790 leek het moeilijk de kooi rendabel te maken. Tenslotte werd hij op 21 januari 1793 verhuurd aan de Maarssenbroekers Pieter van der Sluis en Philip Brouk. Blijkbaar hebben zij en hun opvolgers tot omstreeks 1970 de kooi goed beheerd, zodat in de wijk Boomstede het terrein van de oude kooi nog bezocht kan worden. Dit jaar is het dus waarschijnlijk 225 jaar geleden dat de kooi in gebruik werd genomen.

In 1790 werd in huize Vechtoever Maria Dommer geboren. Haar zorg voor behoeftigen en bejaarden is legendarisch. Het bejaardenhuis aan de Vondelstraat draagt niet voor niets haar naam.

De Joodse sabbatsgrens werd ondermeer aangegeven door een ophaalbrug bij het begin van de Tuinbouwweg over de Zogwetering en op enkele plaatsen door uitschuifbare hekken om de Vecht te kunnen afsluiten. Het onderhoud werd te duur, toen aan het einde van de 18e eeuw veel joden Maarssen verlieten. Dit leidde ertoe dat men in het begin van de 19e eeuw hardstenen paaltjes plaatste die de grens aangaven. Twee ervan staan nog in Maarssen, aan de Zandweg bij het huis Overkerck en bij de kruising Maarsseveensevaart – Tuinbouwweg.

Ik heb niets gevonden dat er op duidt dat in Maarssen na het herstel van het oranjebewind in september 1787 de achtergebleven patriotten in het geheim nog georganiseerd bijeenkwamen in bijvoorbeeld kunst- of leesgezelschappen. In een aantal steden gebeurde dat wel. Zoals uit mijn volgende artikel zal blijken, lijkt het erop dat in de winter van 1794/95 in Maarssen weer een kleine patriotse organisatie ontstond.

Afb.7. In het najaar van 1787 vonden waarschijnlijk meer dan 1500 patriotten onderdak in het Noord-Franse St. Omer. Zij ontvingen, indien nodig, een kleine toelage voor levensonderhoud.

Fragment van een anonieme prent.

Tot zover de globale schets van Maarssen aan het einde van de 18e eeuw. De tijd waarin Daendels en Krayenhoff even in Maarssen vertoefden.

Daendels en Krayenhoff in Maarssen

Bij de nadering van de Pruisen trokken vele patriotten uit Utrecht en de Vechtstreek naar het veilig geachte Amsterdam. Aanvankelijk lukte het de Pruisen niet het fort Nieuwersluis te bezetten, waardoor Amsterdam niet belegerd kon worden. De aanval was ingezet vanuit Hilversum. Voor een nieuwe poging voerde de commandant zijn troepen over Loosdrecht, Tienhoven en Breukelen om het fort vanuit het westen te benaderen. Na enkele dagen belegering gaven de ruim 750 militairen in het fort zich over. Amsterdam was nu niet meer te verdedigen. Tussen de vijf- en tienduizend patriotten vluchtten naar de Oostenrijkse Nederlanden¹⁵ en naar Frankrijk. Een gevluchte patriot doet in zijn dagboek ondermeer verslag van zijn aankomst in het Noord-Franse St.Omer, afb.7. Vijf dagen na zijn vertrek

Afb. 8. De slag bij Fleurus. Groote Platen-Atlas, door Dr. M.G. de Boer en H. Hettema Jr, 1931.

uit Brussel kwam hij 'vandaar tot in de groote sterke stad van St. Omer, leggende in de provincie Artois. Daar komende vond ik een aantal mijner land en lodt-genoten, welke reeds aldaar waren aangekomen, en waarvan de meeste in 's Konings Militairen pavilloene & barakken gelogeerd waren. ik ging logeeren in het logement Het Gouden Canon en den volgende dag huurden ik een kamer bij de heer Bonvalot, wijnkoper in de Capusijnestraat alwaar ik mij mede in de kost besteden. Vervolgens begaf ik mij na den commissaris van Oorlog Collignon, welke met de directie der Hollandsche vlugtelingen was belast en van wien ik mijne wekelijkse onderhoudsgelden ontving. Dagelijks arriveerden er meer en meer landgenoten,....., zoodat het getal tot verscheidenen honderden aangroeyden,.....'¹⁶

In het begin betwistten rivaliserende groepjes patriotten elkaar de macht in de beweging. Na enige tijd maakte de jonge Jan de Witt, de zeer rijke eigenaar van Elsenburg, twee keer deel uit van de leidinggevende groep. De laatste keer in 1792 toen twee elkaar bestrijdende comité's werden ontbonden en een zesmanschap de lei-

ding nam. In mei 1792 was het waarschijnlijk Daendels die voorstelde een Bataafs (patriots) legioen samen te stellen. De administratie ervan was aanvankelijk in handen van Jan de Witt en vijf andere leden van het zesmanschap.

Moeizame onderhandelingen tussen de leiding van de patriotten en de Franse overheid waren in 1794 nog gaande, toen het Franse leger met het Bataafse korps van Daendels voor de tweede maal optrok naar het noorden. De gesprekken in Parijs gingen o.a. over de betaling aan de Fransen en over de garantie van de onafhankelijkheid van de Republiek na de Franse hulp.

Terwijl de Fransen al voor Nijmegen lagen, leidde de betaling van de inkwartiering van de Staatse troepen in Tienhoven, november 1794, tot een conflict. De broers B. en Th. Santman, de schout en de predikant van het dorp vonden de gelijke verdeling van de inkwartieringskosten over alle inwoners onbillijk. Zij weigerden de betaling.¹⁷

Bij hun veldtocht bezetten de Fransen eerst de Oostenrijkse Nederlanden, na de gewonnen slag bij Fleurus. Hierbij werd voor het eerst in de oorlogsgeschiedenis gebruik gemaakt van een luchtballon voor verkenning, afb.8.

Afb. 9. Op het schilderij stuurt generaal H.W. Daendels juist buiten het hek van Ter Meer op de Breedstraat zijn adjudant C.R.T. Krayenhoff met een opdracht naar Amsterdam. Olieverf op paneel, Adriaan de Lelie en Egbert van Drielst, Rijksmuseum Amsterdam.

Aan de zuidgrens van de Republiek gekomen eisten de Fransen dat tegelijk met hun opmars de opstand in Utrecht en Amsterdam zou uitbreken. Hoewel de in de Republiek achtergebleven patriotten zich goed hadden georganiseerd in wetenschappelijke genootschappen en leesgezelschappen durfden ze niet goed in de openbaarheid te treden omdat zij geen zekerheid hadden over de preciese plannen van de Fransen. Daarbij kwam dat de maatregelen van het prinsgezinde bewind tegen de patriotten steeds strenger werden. Zo ontstond er een vertraging in de opmars, maar door het invallen van een bijzonder strenge winter op 16 december 1794 kwam er een versnelling in de veldtocht. De Fransen en het patriottenlegioen bevonden zich nog in de buurt van Nijmegen. Ze konden na enkele weken makkelijk de bevroren rivieren oversteken.

Toen het Franse leger naar Utrecht optrok, ver-

zocht en kreeg generaal Daendels verlof met zijn brigade vooruit te gaan. Op zaterdag 17 januari verzond hij honderden exemplaren van een proclamatie vanuit Leerdam: *'De representanten van het Franse volk eischen van de Hollandsche natie dat zij zich zelve vrijmelde; zij willen haar niet onderwerpen als overwinnaars,....., maar zich met haar allieën, als met een vrij volk'*¹⁸. Op 18 januari was hij in Maarssen samen met Krayenhoff, die hij bereid vond zich binnen Amsterdam te wagen om er zoals het in zijn geloofsbrieven aan de militair gouverneur Golowkim en de president-burgemeester Straalman uitgedrukt werd *'de revolutie te bewerken zonder bloedstorten en met verzekering van onschendbaarheid zoo van personen als van bijzondere eigendommen'*¹⁸.

Daendels heeft in de geschiedschrijving nogal wat aandacht gekregen. Maar wie was Krayenhoff? De jonge arts Krayenhoff werkte sinds 1784 in Amsterdam. Hij was een man van aan-

Afb. 10. Krayenhoff bij het fort Nieuwersluis. A.C. Verhees, *Tijdschrift Eigen Haard*, 1888, blz.9.

zien. In het najaar van 1794 toen het Franse leger zich in de buurt van Nijmegen bevond, was hij nauw betrokken bij het voorbereiden van een opstand in Amsterdam. Hij behoorde tot de patriotten uit de kring van de hogere burgerij. Zij verenigden zich in de Vaderlandse Sociëteit. Dit genootschap moest in september 1787 natuurlijk ontbonden worden, 'maar was onmiddellijk herleefd als een kunst- en letterlievend gezelschap dat dan in de geschiedenis van het Amsterdamsch patriotisme vermaard geworden naam van *Doctrina* voerde'¹⁹. Door de prinsgezinde vroedschap werd Krayenhoff als gevaarlijk beschouwd en het was waarschijnlijk ten gevolge van een tip van een bevriende relatie dat hij in de avond van 29 oktober 1794 heimelijk de stad verliet. Na het doorstaan van gevaren en ellende meldde hij zich bij zijn academie-vriend generaal Daendels te Nijmegen.

Hem wachtte hierna een interessante carrière, waarin hij koning Lodewijk Napoleon en koning Willem I bijstond met zijn grote kennis en kunde vooral op het gebied van verdedigingswerken, o.a. de waterlinie. In zijn tijd een gevierd man. Hij werd voor advies ook ontvangen door Napoleon. Door koning Willem I werd hij in de adelstand verheven. In 1840 werd het stoffelijk overschot

van de op 82-jarige leeftijd gestorven luitenant-generaal der genie buitendienst baron C.R.T. Krayenhoff begraven op het terrein van het al eerder door de koning naar hem genoemde fort te Nijmegen.

Keren we terug naar Krayenhoff's tocht van Maarssen naar Amsterdam

In de kwaliteit van onderhandelaar in dienst van generaal Daendels besteeg hij, in gezelschap van een tamboer, op de vroege zondagmorgen 18 januari 1795 te Maarssen een boerensjees, met de niet geringe opdracht de poorten van Amsterdam te openen voor het legertje van Daendels, afb.9. Op weg naar de hoofdstad moest hij het in 1793 versterkte fort van Nieuwersluis passeren. Het was bezet maar de commandant liet zich door Krayenhoff bewegen het te ontruimen; hij kreeg zelfs een trompetter mee en zo bereikte hij tegen het donker de Weesperpoort, afb.10. De volgende dag werd het burgerlijk en militair gezag overgedragen aan het Comité Revolutionair, waarvan Krayenhoff korte tijd de leider werd.

Dat de tocht langs het fort Nieuwersluis en de openstelling van Amsterdam zonder verzet ver-

liepen lijkt verwonderlijk, maar de dreiging van het Franse ingrijpen en de kracht van de grote patriottenbeweging in Amsterdam lieten de commandant van het fort en de Amsterdamse stadsregering geen keus. In Amsterdam werd op 19 januari 1795 op de Dam om de vrijheidsboom gedanst.

Het verblijf van de brigade van Daendels in Maarssen heeft zich waarschijnlijk tot een nacht en een deel van de volgende morgen beperkt. In de plaatselijke geschiedschrijving wordt het omgeven met raadsels. Waar heeft het legertje de nacht doorgebracht? Het was midden januari tijdens een strenge winter. Hebben de terreinen en bijgebouwen van de in de winter vaak niet gebruikte buitenhuizen dienst gedaan? Als we het schilderij mogen geloven vond het afscheid van Krayenhoff en Daendels plaats juist buiten het hek van huize Ter Meer²⁰. Hebben zij de nacht in dat huis doorgebracht? De gekozen plaats voor de afbeelding van het tafereel suggereert dat. Wat een opwinding in het dorp. Of de ingrijpende verandering ook geleid heeft tot dansen rond de vrijheidsboom, zoals in vele dorpen en steden blijft één van de raadsels.

Afb.11. Cornelis, Rudolphus Theodorus Krayenhoff, 2 juni 1758 – 28 november 1840.

Tijdschrift Eigen Haard 1888, blz. 50.

Nawoord

Een paar jaar geleden is de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waar Maarssen deel van uitmaakt, aangegeven als een nationaal project voor cultuurhistorie. Het doel is de Waterlinie als onderdeel van het Nederlands cultureel en landschappelijk erfgoed tot een herkenbare ruimtelijke eenheid te maken en deze duurzaam in stand te houden. De eerste stap daartoe was het maken van een Voorontwerpliniëperspectief, **Panorama Krayenhoff**²¹.

Arie de Zwart

Noten:

1. De Bataafse revolutie was in 1795. De patriotten werden steeds vaker Bataven genoemd. Zij idealiseerden de democratische samenleving van de Bataven.
2. D. Dekker: Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen, Blz. 69, 70. Dick Dekker hoorde tot de oprichters van de HKM en was van september 1972 tot november 1986 voorzitter.
3. D. Dekker in het periodiek HKM, jrg. 6 blz. 51, verder Uit de historie van de Maarssense brandweer, blz. 136 t/m 139.
4. Omstreeks 1815 werd de naam landelijk Nederlandse Hervormde Kerk.
5. D. Dekker: Zie noot 2 blz. 58. Parnassijns zijn de bestuurders van de joodse gemeente.
6. Ondermeer werd gestreefd te komen tot een eenheidsstaat, afschaffing van het stadhouderschap en gelijke rechten voor de verschillende godsdiensten.
7. P.H.M. van Opheusden in Jaarboek Oud – Utrecht 1987, blz.222.
8. C.W.P. Bloemendaal in Periodiek HKM, jrg.11, blz. 76.
9. W. Smits in periodiek HKM, jrg.11, blz. 77.
10. W. Smits in periodiek HKM, jrg.12, blz. 32.
11. Geschiedenis van de provincie Utrecht, vanaf 1780. Hoofdstuk 1, Het land en zijn bevolking, blz. 27 van H.

van Deukeren..

12. D. Dekker in periodiek HKM, jrg.3, blz. 76. De oudste acte van indemniteit is van 1734. In 1804 werd door Maarssen en Nieuw-Maarsseveen de uitwisseling van acten over dit onderwerp opgeheven. (Bron: Archief Maarssen, invent.nrs. 213resp. 225 van Gerecht Maarssen).
13. Gegevens: Uit de Historie van de Maarssense brandweer.
Mevrouw A.H. Hogenhout-Hofman in periodiek HKM, jrg. 15, blz. 2.
Tijdschrift H.K.Breukelen, jrg. 14, blz. 177, Arie A. Manten.
14. Alle doden ook van roomskatholieke huize werden in of bij een gereformeerde kerk begraven, behalve de joodse overledenen. De joden hadden eigen begraafplaatsen.
15. Karel V verenigde in 1543 alle zeventien Nederlandse gewesten. Rond 1580 in de Tachtigjarige Oorlog ontstond er een scheiding tussen de Noordelijke – en de Zuidelijke Nederlanden. De Noordelijke Nederlanden werden de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden. De zuidelijke gewesten (ongeveer wat nu België is) bleven onder Spaanse heerschappij. Na de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) werd bij de Vrede van Utrecht het burgerlijk gezag in de Zuidelijke Nederlanden toegewezen aan Oostenrijk.
16. Arie Johannes Knock: Uit Liefde voor Vaderland en Vrijheid, journaal 1784 – 1797.
17. W.J. van 't Einde: Zeven eeuwen Tienhovense Geschiedenis in vogelvucht, blz. 38.
18. Dr. H.T. Colenbrander: De Bataafse Republiek, blz. 52 en 53. Ook geraadpleegd voor dit deel, Jonathan J. Israel: De Republiek 1477-1806, hfdst. 43.
19. Idem, blz. 11 en Simon Schama: Patriotten en bevrijders, blz. 219. De laatste noemde het genootschap met de volledige naam **Doctrina et Amicitia**.
20. Dat hek bevond zich op de kruising Parkweg, Breedstraat, Raadhuisstraat tussen fietsenhandel Boeijenga en het Chinese restaurant.
21. Rapport van Stuurgroep Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie, Utrecht, mei 2002.

En jij wordt notaris

Een lommerijke laan met ruime bebouwing, een huis met een trapgeveltje. Een rustige omgeving in Velp, waar snelverkeer geen toegang heeft. Rust en een zekere stilte. Hier woont sinds enige tijd de heer J.L. Docter samen met zijn vrouw* in een verzorgende omgeving. Hier komen en gaan de dagen en zijn er de herinneringen aan lang, lang geleden.

Oh zeker, over Maarssen wil ik wel wat vertellen Mijn ogen en oren laten me in de steek, maar mijn geheugen Een glimlach op de lippen van de hoogbejaarde man.

Zo wordt in dit verhaal het Maarssen uit het begin van de vorige eeuw voor meneer Docter opnieuw startpunt van een lang en kleurrijk leven. In de leunstoel gezeten, de ogen dicht, worden de vragen beantwoord. Eens even denken ... ja ... nee. Soms een pauze waarna een extra toelichting volgt. De oud-notaris, destijds beroepshalve punctueel tot na de komma, bezit nog immer, in hoge mate, die precisie. In zijn relaas is er de markante zin uit 1922, die zijn leven mede heeft bepaald ... jij wordt notaris.

Op de Raadhuisstraat nummer 15 is Jan Leenhard Docter geboren in september 1904. Als tweede zoon van de familie Docter. Zijn oudere broer Gerard, op de Langegracht geboren, is dan ruim een jaar. En na drie jaar komt zusje Mien ter wereld.

... Mijn vader kwam in 1900 ongetrouwd naar Maarssen, waar hij bij notaris Van Nieuwenhuizen op kantoor kwam. Nee, niet bij notaris Le Jolle op de Parkweg. Die had ook een notariskantoor, maar dat liep niet zo goed. Mijn moeder heette Aaltje Fixe, zij kwam uit Kampen. Een kordate vrouw. Toen notaris Van Nieuwenhuizen in 1919 overleed, werd mijn vader tweede man bij diens opvolger notaris James, met wie hij als kantoorgenoot al goed bevriend was. Villa Christina, waar tot dan het kantoor was, werd door de erfgenamen van zijn voorganger aan meneer Driessen verkocht, misschien was er geldnood of moest de erfenis door velen worden gedeeld. Notaris James hield een tijdlang kantoor in een gedeelte van het huis van mijn ouders aan de Raadhuisstraat. Ook nog een tijdje in een ruimte naast Richmond en daarna ging het kantoor naar een nieuw pand hoek Straatweg - Kerkweg.

De lagere school ... ja, die was toen aan de Wilhelminaweg - is er nu geen garage? In 1906 opgericht, Dominee M.J. Sanders was voorzitter van het bestuur en mijn vader penningmeester. Het eerste schoolhoofd was meester Uyt den

Boogaard. Nee, niet meer toen ik naar school ging, in 1910. Drie klassen, één en twee bij elkaar met een juffrouw en een meester voor drie en vier en ook een voor vijf en zes. Ik herinner me daar als vriendje Jan Tjebbes, die later predikant is geworden. Hij woonde met zijn ouders op Gansenhoeve. Ik weet niet of hij kwam lopen naar school. Zijn vader had een auto, dat wel, maar geen eigen chauffeur. Ik speelde daar wel. Soms gingen we met de motorboot ernaar toe, dan kwam zijn vader ons ophalen van de Wilhelminaweg. Kwajongens ... ? Vast wel. Met boomstronken aan de gang in de vijver van Gansenhoeve, zulk soort dingen.

Met Thijs Koelman, die achter ons woonde, was ik goed bevriend. Zijn vader was kleermaker en Thijs zijn jongste broer werd later directeur van de gasfabriek. Nog meer vrienden ... Herman Beens, de zoon van dominee Beens en ook Louis James, de jongste zoon van de notaris en oh ja, Adje - Adriaan - Van Bommel die op de boerderij de Rijzende Man woonde. Inderdaad allemaal ook op de christelijke school. Ja, mijn ouders waren van christelijke huize, stemden op de Christelijk Historische Unie en hun vrienden waren, meen ik, allemaal ook politiek gelijk gezind. Op de Langegracht woonde onze kruidenier Pijper, hij had een koffiebranderij. Met zijn zoon Wim ging ik zwemmen in de badinrichting waar toen tante Bet (van Elisabeth) Van Schaik badjuffrouw was. Nota bene, ze kon zelf niet zwemmen!

Een bruidsfoto van het echtpaar Docter – De Groot, voorjaar 1940. Van links naar rechts: Johan Beens, zoon van dominee Beens en vriend van de bruidegom, Mien Docter, bruidsmisje, zuster van de bruidegom en bekend onderwijzeres in Maarssen, bruid en bruidegom en naast de bruidegom, de zuster van de bruid, Mevr. P. Westenburg – De Groot waarvan wij deze foto te leen kregen.

Schaatsen gebeurde op Loosdrecht. Nee, ik was geen lid van een plaatselijke sportvereniging. Wel herinner ik me dat meneer Zeedijk, die onderricht gaf in de gymzaal aan de Gaslaan, toen bevriend was met een dochter van de chauffeur van meneer Onnes van Nijenrode. Maar dan zitten we al in de dertiger jaren.

Mijn eerste fiets ... in 1916. Gekocht bij rijwielhandelaar De Haan aan de Langebracht. Een Hollands merk Bato., voor tweehonderd gulden ... ?

Kapper Drenth knipte mijn pijpenkrullen eraf. Zijn zaak was aan de Breedstraat. Het huis had de naam Vechtevoort. De latere garage en busonderneming Oskam was ernaast, meen ik. Er moet nog een foto zijn waar ik met die krullen-toestand op sta. Oh nee, niet voor publikatie geschikt hoor!!

Aan die kant van de Breedstraat, dichterbij naar de roomse kerk was een brandspuithuisje en tegenover de kapper was het gemeentehuis. Op het balkon stond de burgemeester met Koninginnedag, ja 31 augustus, om de aubade in ontvangst te nemen. Die dag was er ook altijd kermis. Daar

op de Breedstraat stond de draaimolen en de schiettent en ook nog de Kop van Jut. Een lawaai dat dat gaf. We woonden betrekkelijk dichtbij en mijn vader klaagde weleens over al die herrie. Laat ik niet vergeten de poffertjestent. Alle scholieren kregen een bonnetje waarop ze een gratis portie kregen. Ik herinner me nog dat ik samen met Louis James achter die kraam langs probeerde te lopen om naar school te gaan. Het was er nogal smal en ik brak een lat van die kraam af. De eigenaar woest ... ik dorst niet meer door te lopen en we moesten dus omlopen via de Gaslaan en de Bolensteinseweg. Burgemeester Cambier van Nooten, in mijn herinnering een oud heertje, woonde op Emmaweg nummer 2. Zijn huis had hij LiJoKa genoemd, naar zijn drie kinderen Lize, Joop en Karel.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kregen we inkwartiering, een officier uit Usquert. Gelukkig had mijn vader een stukje grond gehuurd voor een aardappelveldje, zodat we geen voedseltekort hadden in die tijd.

Nu herinner ik me ook nog Bert Scheuer, wiens ouders op Hazenburg woonden. Zijn vader had

een scheepvaartonderneming, een vrachtdienst op Hull aan de Engelse kust. En waar ik ook wel kwam was op Herteveld bij Lex van Voorst van Beest. Nee, die ging niet naar school, zij hadden thuis een gouvernante. Zijn ouders zijn later gescheiden.

Toen ik bijna achttien jaar was, in 1922, overleed mijn vader. Die was al een tijdje ernstig ziek. Op zijn sterfbed zei hij tegen mij ... jij wordt notaris. Ach, dat zei me toen niet zoveel. Mijn vader had zelf notaris willen worden, maar zijn laatste examens had hij geloof ik nooit gehaald. Toch zijn die woorden bij me blijven hangen, want ruim vier jaar later was ikzelf kandidaat-notaris.

Ik heb toen eerst een tijdlang op het kantoor bij notaris James gewerkt en heb daar onder andere de statuten van de gasfabriek opgesteld. Zo heb ik typen geleerd. In die tijd begon ik ook nog met een assurance-portefeuille. Notaris James vond ik een rustige man. Hij praatte niet veel. Hij hield bijbelavonden waar ik ook aanwezig was.

Ondertussen verhuisde mijn moeder naar het huis de Domtoren aan de Herengracht. Ze raakte daar bevriend met mevrouw Bumee. Die woonde in het huis vóór onze huisdokter Venker. Van Bumee herinner ik me de etalage, waar de hoeden lagen die meneer Bumee in zijn fabriek maakte. Oh ja, ieder jaar hadden we een paar dagen hinder van het hoge Vechtwater. De kelder liep altijd onder en moest later worden leeggezogen. Nee, die wateroverlast duurde nooit langer dan een paar dagen.

Het werd een zuinige tijd voor mijn moeder. Pensioenen bestonden in die tijd nog niet en mijn zusje Mien, die graag kinderarts had willen worden, moest naar de kweekschool. En zo werd mijn zus later jarenlang de juf van de eerste klas op de nieuwe christelijke lagere school, aan de Amsterdamse Straatweg. Samen met mijn moeder verhuisde ze naar de Zandweg, villa Aurora. Mijn moeder kocht dat huis voor zeventuizend gulden. Een kordate vrouw, dat zei ik al.

Mijn zus was actief op de West-Hill zondagschool van Marie van Voorst van Beest, die altijd in het wit gekleed was. Nee, om ook op die zon-

dagsschool te helpen, daar liet ik me niet voor strikken. Ik weet nog dat een vriendje smalend zei ... bij dat witte beest moet je kerstkrans vreten op dat feest ...

In de tijd dat ik als kandidaat nog in Maarssen woonde, ben ik ook actief geweest in de Jeugdkerk. Een afsplitsing van de Hervormde Kerk. Dat gebeurde toen dominee Beens daar predikant was. Nee, niet leuk voor hem. Hij behoorde tot de Gereformeerde Bond en ik hoorde bij de confessionele stroming. De Jeugdkerk hield dienst in het kapelletje naast Rijkmond, waar mevrouw Plomp – Matthes woonde. In mijn vrije tijd heb ik de ruimte achter de kapel, consistorie, helemaal vertimmerd. Met mijn twositter haalde ik vaak de dominee op die kwam preken.

Wie er toen een bekende Maarssenaar was ik zou zeggen meneer W.H. Köhler, jurist en kunstschilder. Hij zat in de gemeenteraad en woonde op Villa Nova aan de Zandweg. Hij had twee dochters, waarvan de oudste na zijn dood op Villa Nova is blijven wonen. Een mager mensje dat aan het eind van de oorlog van honger is omgekomen, heb ik wel eens gehoord.

Een ernstige ramp eens even denken. Ja, de zoon van Stevenhagen, de gemeentesecretaris. Die zoon had een soort vuurwerkfabriek in een voormalig betonfort in Maarsseveen en kwam bij een ontploffing om het leven. Dat was een schokkende gebeurtenis.

In 1940 ben ik getrouwd en samen met mijn vrouw – een dochter van dominee De Groot uit Oud-Zuilen verhuisde ik naar een klein plaatsje aan de Linge, waar ik door de Koningin benoemd was tot notaris.

Maarssen is mij altijd lief gebleven. Mijn ouders, mijn broer en zus met hun partners, ze zijn allemaal begraven op het oude kerkhof bij de kerk. Daar moet ik, nu ik zelf zo oud ben wel eens aan denken.

Auke Hoekstra

* Begin mei van dit jaar is mevrouw A. Docter-de Groot op bijna 90-jarige leeftijd overleden.

Een belangrijk werk wordt te Maarssen uitgevoerd, n.l. het aanleggen van een rioleering en de verbreding van de kade op de Langegracht: de kade, die hier en daar slechts 1 m breed was, wordt nu op een breedte van 4 m gebracht.
(De Keyzer)

Het echtpaar A. de Haas-de Graaf te Maarssen vierde zijn gouden huwelijksfeest.
(De Keyzer)

Uit de oude schoenendoos (Nr. 12)

De Langegracht in 1941

Met dank aan B.J. Nichtig uit Maarssen, die deze foto's aan de Kring schonk, ditmaal drie plaatjes die niet echt uit een oude schoenendoos komen, maar afkomstig zijn uit een oud nummer van het weekblad Panorama. En wel het blad van 10 april 1941. Op de Maarssense Langegracht, afgelopen september nog het bruisend middelpunt van een zeer geslaagde Open Monumentendag 2002, is volgens het niet geheel juiste bijschrift van de foto rioleering aangelegd en de kademuur ca. 1 meter verplaatst, waardoor de bestrating op een breedte van 4 meter wordt gebracht. Zou het toenmalige gemeentebestuur, met buitengewoon vooruitziende blik, al rekening gehouden hebben met de vele auto's die thans op die verbreding parkeren? Tegelijkertijd publiceerde Panorama op dezelfde pagina de twee kleine foto's van het echtpaar A. de Haas-de Graaf, dat toen hun gouden huwelijksfeest vierde. Tegenwoordig lezen en horen we vaak over paren die vijftig of zestig jaar getrouwd zijn. Maar begin jaren veertig van de vorige eeuw was zo'n lange echtverbintenis toch wel iets bijzonders, de mensen overleden toen - door de slechtere levensomstandigheden - vaak jonger dan vandaag de dag. Zou bij het gouden echtpaar De Haas in 1941, net als tegenwoordig, ook de burgemeester van Maarssen langs zijn gekomen om hen te feliciteren? We weten het niet. In ieder geval haalden ze de landelijk pers. Arnold (Nol) de Haas woonde met zijn echtgenote aan de Achterdijk op de hoek met de Stokmanssteeg. Nu zouden we zeggen aan de Nassaustraart tegenover de supermarkt van ALDI. Weet u misschien de namen van de metselaars die aan het werk zijn op de Langegracht, wie de andere heren zijn, kent u mogelijk de drie dames die de werkplek zo dadelijk gaan passeren, of heeft u andere aanvullende gegevens over de drie foto's? Zou u dan weer zo vriendelijk willen zijn, dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan:

J.H. Sagel, V. Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, Tel: 561457, e-mail: jhsagel @ zonnet.nl

TOPKLASSE

BRINKHOF AANNEMERS

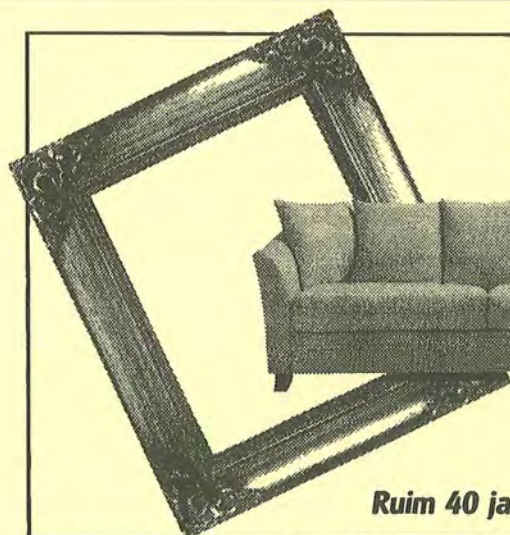
Machinekade 6 Maarssen Tel. 561456

TOPKLASSE

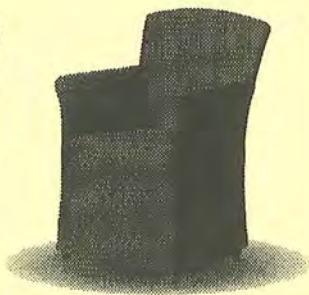

SIERO SCHILDERS

Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

WoonArt

Ruim 40 jaar in Maarssen!

WoonArt VAN WAAY - alles tussen vloer en plafond

Nassastraat 18 • Maarssen • Tel. 0346 - 561897 • Fax 0346 - 570097

TWEEWIELER-SPECIALIST

DE HAAN

VERKOOP EN REPARATIE TWEEWIELERS

ONDERDELEN EN ACCESSOIRES.

EIGEN REPARATIE-AFDELING

OPEN MA/T/M VRIJ. 8.00-12.30 / 13.30 - 18.00

VRIJDAG AVOND 19.00/21.00

ZATERDAG 8.00-16.30

WOENSDAG GESLOTEN.

NASSAUSTRAT 105
3601 BD MAARSSSEN
0346-561615

**BOUWBEDRIJF
DE JAGER**

Bouwbedrijf De Jager
Tuinbouwweg 33
3602 AT Maarssen
Tel. 0346 - 552454
Auto 0653 - 442034
Fax 0346 - 551920

- **Voor verbouwingen**
- **Aanbouwen**
- **Badkamers**
- **Keukens**
- **Div. onderhoudswerken**